

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Zákaz interrupcí v Polsku jako důsledek a příčina kulturních procesů

Bakalářská práce

Autor: Veronika Valentová

Studijní program: Humanitní studia

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Vedoucí práce: doc. Mgr. David Bouma, Ph.D.

Oponent práce: ThLic. Mgr. Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Veronika Valentová
Studium:	P20P0631
Studijní program:	B6107 Humanitní studia
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
Název bakalářské práce:	Zákaz interrupcí v Polsku jako důsledek a příčina kulturních procesů
Název bakalářské práce AJ:	Prohibition of abortions in Poland as a consequence and cause of cultural processes

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Po mnoha diskusích a polemikách byla v Polsku zakázána interrupce, což na jedné straně hodnotí mnozí jako významný počín ve prospěch ochrany nenarozeného života, na straně druhé jiní vnímají jako zásah do svých práv, a ve svých důsledcích obojí vyvolává napětí ve společnosti a vytváří řadu otázek. Cílem bakalářské práce je pojmenovat procesy, jež vedly k tomuto zákazu, a analyzovat důsledky, jež tento zákaz přináší. Bakalářská práce chce analyzovat argumenty obou stran v kontextu bioetiky, vybraných teorií kultury a perspektivy oboru transkulturní komunikace.

BAHOUNEK, Jiří. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 9788087071090.

KUBÁT, Michal. *Demokracie v Polsku: politický systém Polské republiky (1989-2005)*. Praha: Slon, 2005. Politické systémy. ISBN 80-86429-46-6.

LEWIS, Andrew R. *The rights turn in conservative christian politics: how abortion transformed the culture wars*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. ISBN 978-1-108-40560-7.

ONDOK, Josef Petr. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-486-1.

Zadávací pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. David Bouma, Ph.D.

Oponent: ThLic. Mgr. Lukáš de la Vega Nosek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.11.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci „*Zákaz interrupcí v Polsku jako důsledek a příčina kulturních procesů*“ vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Valentová Veronika

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. Mgr. Davidu Boumovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a trpělivé jednání při psaní této práce.

Anotace

VALENTOVÁ, Veronika. *Zákaz interrupcí v Polsku jako důsledek a příčina kulturních procesů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 46 s. Bakalářská práce.

Po mnoha diskusích a polemikách byla v Polsku zakázána interrupce, což na jedné straně hodnotí mnozí jako významný počín ve prospěch ochrany nenarozeného života, na straně druhé jiní vnímají jako zásah do svých práv, a ve svých důsledcích obojí vyvolává napětí ve společnosti a vytváří řadu otázek. Cílem bakalářské práce je pojmenovat procesy, jež vedly k tomuto zákazu, a analyzovat důsledky, jež tento zákaz přináší. Bakalářská práce chce analyzovat argumenty obou stran v kontextu bioetiky a v perspektivě oboru transkulturní komunikace vysvětlit procesy pomocí symbolické antropologie, konkrétně díla *Čistota a nebezpečí* od Mary Douglas.

Klíčová slova: interrupce, Polsko, kultura, křesťanství, bioetika, lidský život, symbolická antropologie, čistota

Annotation

VALENTOVÁ, Veronika. *Prohibition of abortions in Poland as a consequence and cause of cultural processes*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 46 pp. Bachelor thesis.

After many discussions and polemics, abortion has been banned in Poland, which on the one hand many evaluate as an important act in favor of the protection of unborn life, on the other hand others perceive it as an interference with their rights, and in its consequences both cause tension in society and create a number of questions. The aim of the bachelor's thesis is to name the processes that led to this ban and to analyse the consequences of this ban. The bachelor's thesis wants to analyse the arguments of both sides in the context of bioethics and, in the perspective of the field of transcultural communication, explain the processes using symbolic anthropology, specifically the work *Purity and Danger* by Mary Douglas.

Key words: abortion, Poland, culture, Christianity, bioethics, human life, symbolic anthropology, purity

Obsah

1.	Úvod.....	8
2.	Historický kontext interrupcí v Polsku	10
2.1.	Vývoj přístupu k interrupcím	10
2.2.	Politické pozadí	12
2.3.	Kulturní pozadí	15
2.3.1.	Interrupce z pohledu křesťanství.....	16
2.3.2.	Jan Pavel II. a jeho přístup	17
3.	Bioetická perspektiva interrupcí	20
3.1.	Právo nenarozeného života a matky	20
3.2.	Hnutí Pro-life a Pro-choice	22
3.2.1.	Pro-life.....	22
3.2.2.	Pro-choice.....	25
4.	Důsledky interrupčního zákona v Polsku	28
4.1.	Situace před Černými protesty	28
4.2.	Černé protesty a navazující demonstrace	30
4.3.	Současná krize	31
4.4.	Potratová turistika.....	33
5.	Transkulturní reflexe prostřednictvím díla Mary Douglas	34
5.1.	Čistota a nebezpečí	35
5.2.	Paralela s interrupčním zákonem v Polsku.....	38
6.	Závěr	40
7.	Bibliografie	42

1. Úvod

V této práci jsem se rozhodla věnovat tématu interrupcí v Polsku. Interrupce v Polsku stejně jako i další bioetická odvětví, je téma stále velice tabuizované, ale zároveň velice diskutované a problematické. V souladu s vývojem chápání a vnímání lidských práv v celém světě je toto téma stále aktuální a postoje k němu se stále mění a eskalují až do extrémních situací, které mají za důsledek i současnou situaci v Polsku.

Interrupce jakožto umělé ukončení těhotenství, též umělý potrat, je v různých zemích vnímána odlišně, stejně jako její legalizace. Některé země přístup k interrupcím uvolňují, některé zpřísnují, Polsko se zdá být v tomto ohledu nekompromisní. Ačkoliv je svobodné rozhodnutí o interrupci zároveň jedním z milníků, na základě kterých je hranice lidských práv a emancipace žen a ženských práv posunuta zase na vyšší úroveň, jedná se o velice křehké, psychicky i fyzicky náročné rozhodnutí. Toto rozhodnutí s sebou nese spoustu úskalí a důsledků, se kterými je nutno do budoucnosti počítat. Na ženy bývá kladen velký tlak, ať už vnitřní či vnější, kdy se v řádu několika týdnů až měsíců musí rozhodnout, zda interrupci podstoupit. Podmínky pro podstoupení interrupce jsou jasné, a proto je nutno dojít k danému závěru v takto krátkém časovém rozmezí, tudíž se psychická stránka žen ocitá ve velkém napětí. Dalším tlakem na ženu a její rozhodnutí je pak otázka toho, zda je interrupce v dané zemi vůbec legální.

Abychom se však dostali k úplnému jádru této problematiky, hlavním bodem sporu o legalizaci interrupcí je hodnota lidského života. Na jedné straně je prosazována ochrana nenarozeného života, který má stejnou hodnotu jako každý jiný život, a nikdo jiný o něm nemá právo rozhodovat. Na straně druhé stojí právo matky rozhodnout si o svém vlastním těle a dítěti, o tom, zda je schopna nový život přivést na svět a starat se o něj. Tento bioetický střet je pro nás zásadní, aktuální situace v Polsku se však odvíjí i od určitých a zásadních kulturních, náboženských, politických i dalších fenoménů, které mají na toto dění značný vliv.

Cílem této práce je rozebrat procesy, které vedly a stále vedou k zákazu interrupcí v Polsku. Zároveň je nutné pojmenovat důsledky, které ať na jedné nebo druhé straně mají vliv na život občanů a obyvatel Polska. Zároveň ovlivňují i postoje jiných zemí jak vůči sobě samým, tak vůči samotnému Polsku. Tato bakalářská práce bude tvořena zejména analýzou a syntézou české i zahraniční literatury a aktuálních mediálních zdrojů. Následně se v jedné části práce pokusím o vysvětlení některých procesů pomocí symbolické antropologie, k čemuž využiji dílo Čistota a nebezpečí od antropoložky Mary Douglas.

V první kapitole bych se chtěla věnovat vymezení základních pojmů problematiky a nastínění historického vývoje, který vedl k samotné ilegalizaci interrupcí v Polsku. V tomto kontextu je důležité zmínit i politické a kulturní pozadí, které společnost v této cestě značně ovlivňuje. Pohled na interrupce se i v Polsku postupem času měnil a modifikoval do té podoby, jakou známe dnes, a je zároveň důležité poukázat na milníky, které k současné interpretaci přispěly, nebo se jí snažily zabránit.

Ve druhé kapitole se zaměřím na bioetickou stránku interrupcí a lidská práva v korespondenci s touto tematikou. Zdali můžeme ženám přisuzovat něco jako právo na rozhodnutí o jiném životě, nebo zda můžeme plod od početí vnímat jako už nový život. Následně rozeberu hnutí Pro-life a Pro-choice, jaké stanovisko k interrupcím zaujímají, jaká je jejich historie, ale i současná činnost. Obě hnutí rozeberu jak z hlediska obecného, tak v kontextu situace v Polsku.

V kapitole třetí se budu věnovat jednotlivým důsledkům, se kterými se polská společnost setkává a na které nevyhnutelně reaguje. Zmíním zásadní situace, které se do dějin Polska zapsaly v důsledku interrupčního zákona. Pozornost zde budu věnovat konkrétním osobám a událostem, které se v důsledku zákazu interrupcí v Polsku stávají nepřehlédnutelnými. Událostem, které si zaslouží pozornost nejen tamní společnosti, ale i nadnárodní zájem.

V poslední kapitole se pokusím najít paralelu mezi situací v Polsku a dílem Čistota a nebezpečí od Mary Douglas. Nejprve rozeberu hlavní myšlenku díla a poté se pomocí symbolické antropologie, která je v tomto díle zásadní, pokusím interrupční zákon a reakce na něj vysvětlit prostřednictvím daných kategorií. Stěžejními kategoriemi, na základě kterých budu situaci v Polsku interpretovat, jsou čistota, nebezpečí a tabu.

2. Historický kontext interrupcí v Polsku

V první řadě je důležité nastínit historický vývoj, který se týkal procesu vývoje interrupčního zákona v Polsku. Tento vývoj neodmyslitelně souvisí s některými historickými událostmi, s politickým a kulturním pozadím na území Polska a rovněž s konkrétními osobami, které do tohoto dění zasáhly. Především je zásadním krokem zaměřit se na mezníky, které interrupční zákon změnily, nebo k takové změně přispěly. Rovněž nesmí být opomenuta náboženská stránka, která v Polsku hraje důležitou roli, a její vliv se v této tématice značně zrcadlí.

2.1. Vývoj přístupu k interrupcím

Interrupce jakožto uměle vyvolaný potrat, též umělé vypuzení plodu v době před porodem, je nám známa již z období pravěku, kdy ženy k takovým úkonům využívaly prostředky, které je často ohrožovaly na životě a nebyly k interrupcím přizpůsobené. V období středověku, novověkém pojetí a v souvislosti s nástupem náboženství a vývoje pojetí lidské důstojnosti se však na interrupce začalo nahlížet jako na něco nezákonného. Jako na akt, který je proti našemu lidství. Takové pojetí v některých případech přetrvává až dodnes. Mnohdy bývá interrupce spojována s pojmy nečistota a tabu. Hlavním argumentem obou stran se zde stává ochrana lidského života. Jednak na straně ženy, která byla při takovém zákroku ohrožena, jelikož tyto zákroky byly v minulosti lékařsky velice náročné, a zároveň na straně dítěte a nenarozeného života. V 19. století už měla většina zemí na problematiku potratů vlastní názor a legalizaci či ilegalizaci interrupcí zakotvenou ve své legislativě státu.¹ V některých zemích je tento názor klíčovou a vlivnou silou, která se nemění. V mnoha zemích je v průběhu historií několikrát pozměněn a eskaluje do výšin světové problematiky, jako například v Polsku. Momentální situace v Polsku nastiňuje interrupce jako problematické téma, které otřásá celou společností a mění se v neukončitelný dialog pod záštitou lidských práv. Proto je třeba reflektovat tuto situaci na základě dřívějších událostí a vývoje této společnosti. Nejdříve se zaměřím na časovou posloupnost této reflexe.

Ve 20. letech 20. století, kdy v Sovětském svazu došlo k rozvolnění zákonů a legalizaci interrupcí, se ze strany Polska začaly šířit názory, že by mohlo jít v totožných stopách. Debaty týkající se interrupcí Polsko uskutečňovalo už od roku 1918, kdy došlo k vytvoření

¹ Srov. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus, s. 17.

samostatného státu.² Následně byl v roce 1932 přijat zákon, který legalizoval interrupce v těchto případech:

(1) ze zdravotních důvodů

(2) z důvodu znásilnění, incestu a pohlavního styku s dívkou mladší 15 let.³

Do tohoto roku nezazněla v polském zákoně žádná změna, která by interrupce ospravedlňovala. Polsko se po Sovětském svazu stalo jedinou zemí, která v těchto uvedených případech interrupce legalizovala.⁴ V letech 1943–1945, kdy bylo Polsko součástí německé okupace, probíhalo jediné období, kdy byly interrupce dostupné na požádání.⁵ K důležitému milníku dochází v roce 1956, kdy ačkoliv od německé okupace nedochází k výrazným změnám, polský zákon č. 61/1956 Sb. v tuto chvíli povoloval umělé přerušování těhotenství bez státní kontroly nebo jakýchkoliv mechanismů hlášení. Tímto zákonem se v Polsku interrupční zákroky začaly rapidně zvyšovat a země tak otevírala dveře i ženám z ostatních zemí, které o tento zákrok chtěly žádat.⁶ Změny tímto zákonem nekončí, ale období legálních interrupcí v polském státě se tímto pomalu blíží svému konci. Po pádu komunistického režimu v 90. letech se tento systém ideologicky radikálně mění. Do čela státu se dostává nekomunistická strana, která jde ruku v ruce s katolickou církví, jejíž moc v Polsku sílí. Součástí legislativy se stává zákon č. 78/1993 Sb., který odstraňuje socioekonomické důvody pro interrupci.⁷ Tato povaha vztahující se k interrupčnímu zákonu netrvá dlouho, do čela vlády se opět dostala levicová strana a socioekonomické důvody byly opět legalizovány. Zákon č. 646/1996 Sb., který byl přijat v roce 1996, umožňuje ženám zažádat o umělý potrat z těchto důvodů po speciálním poradenství a čekací době.⁸ Kontroverze a nevypočitatelnost rozhodnutí v tomto ohledu se nezměnila, a tak bylo toto rozhodnutí v roce 1997 zrušeno.

² Srov. WOJNICKA, K., PEDZIWIATR, K. „POLISH PRO-LIFE MOVEMENT AND ONE OF ITS LEADERS“. Tischner European University, 2010. *Researchgate.net* [online]. [cit. 27.11.2022]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/275338570_POLISH_PRO-LIFE_MOVEMENT_AND_ONE_OF_ITS_LEADERS, s. 1.

³ Srov. HUSSEIN, J., COTTINGHAM, J., NOWICKA, W., KISMUDI, E. „Abortion in Poland: politics, progression and regression“. *Reproductive Health Matters*. [online] 2018. vol., 26 n. 52. Dostupné z: doi: 10.1080/09688080.2018.1467361, s. 14.

⁴ Srov. tamtéž, s. 14.

⁵ Srov. SULOVSKÁ, L. „Velký přehled: Polská válka o potraty“. *Forum24* [online]. [cit. 27.11.2022]. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/velky-prehled-polska-valka-o-potraty/>.

⁶ Srov. CHAZAN, B. *The story of abortion law in Poland*. *Entre Nous*. Copenhagen, Denmark. 1996. vol. 34–35, n. 16.

⁷ Srov. HUSSEIN, J., COTTINGHAM, J., NOWICKA, W., KISMUDI, E. „Abortion in Poland: politics, progression and regression“. *Reproductive Health Matters*. [online] 2018. vol., 26 n. 52. Dostupné z: doi: 10.1080/09688080.2018.1467361, s. 15.

⁸ Srov. CHAZAN, B. *The story of abortion law in Poland*. *Entre Nous*. Copenhagen, Denmark. 1996. vol. 34–35, n. 16.

Od této chvíle se začínáme dostávat k sériovému podávání návrhů o úplné zrušení možnosti interrupce, jejichž důsledkem jsou společenské restrikce, které jsou nám známy v současnosti. Polsko se začíná dostávat do společenské a názorové války. V roce 2011 přichází první z neúspěšných pokusů o úplné zrušení interrupcí. Další neúspěšné návrhy proběhly v roce 2013 a 2015.⁹

Klíčovým okamžikem pro současné dění je rozsudek z 27. ledna 2021. Tímto rozsudkem byly interrupce v Polsku definovány jako téměř nelegální a jedinou výjimkou je ohrožení života a zdraví matky. Do společenského dění přibývá řada protestů a demonstrací, na základě kterých byly tyto návrhy opět zamítnuty. Ačkoliv jsou interrupce po tuto dobu stále v již zmíněných důvodech legální, zákon je v některých případech obcházen i samotnými lékaři, kteří s ním nesouhlasí. Je nám známo několik případů, které nejen, že korespondují s nerespektováním ženských práv stanovených zákonem, ale značně pobuřují a tříští polskou společnost.

Jedním z těchto případů, který byl velkou částí polské společnosti odsouzen, je situace z roku 2004, kdy byla mladé těhotné ženě odepřena lékařská péče, protože podle dosavadních šetření byli lékaři natolik vystrašeni ze zákroku, který by mohl ohrozit těhotenství, neposkytli ženě akutní lékařskou pomoc, což způsobilo její smrt. Další známou událostí z roku 2008 je interrupce 14leté dívky Agaty. Agata byla ve svém mladém věku znásilněna, a protože došlo k těhotenství, dožadovala se spolu se svojí rodinou umělého ukončení těhotenství. Tato možnost jí byla zapřena a začal dlouhý proces soudních sporů o umožnění takového rozhodnutí. Obdobných případů je nám v současnosti známo mnohem více, věnovat se jim budu v jedné z následujících kapitol.¹⁰

2.2. Politické pozadí

Střet kultur, transkulturní dialog, ale i určitá kulturní izolovanost, to vše je součástí politického i kulturního pozadí současného Polska. Za milník v této problematice se dá považovat pád komunismu v Polsku v roce 1989. Polsko se od té doby začalo čím dál více přiklánět ke katolické církvi, což značně ovlivnilo ideologii celého státu. Změny v nově vzniklé demokratické politice jsou součástí květnových zákonů, které byly důsledkem rozhovorů mezi katolickou církví a státem. Do těchto zákonů řadíme zákon o garancích svobody svědomí a

⁹ Srov. HUSSEIN, J., COTTINGHAM, J., NOWICKA, W., KISMUDI, E. „Abortion in Poland: politics, progression and regression“. *Reproductive Health Matters*. [online] 2018. vol., 26 n. 52. Dostupné z: doi: 10.1080/09688080.2018.1467361, s. 15.

¹⁰ Srov. NIEŚPIAŁ, T. „Najważniejsze wiadomości z Polski i ze świata“. *Aktualne wiadomości z dnia - rp.pl* [online]. [cit. 24.03.2023]. Dostupné z: <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art8152021-14-latka-usunela-ciaze>.

vyznání, zákon o vztazích mezi státem a katolickou církví a zákon o sociálním zabezpečení duchovních.¹¹ Katolická církev byla spatřována jako pomocník, který odvrátil Polsko od komunistickému režimu, čímž se její moc ve státě posílila. Od této chvíle byla ideálem křesťanská víra a její pilíře, na kterých měl být z většinové části postaven život ve společnosti. Zásadní byla i změna hierarchie, ve které byla žena podle tradičních hodnot vnímána především jako matka v domácnosti. Tento fakt podmiňuje nastávající úpravy interrupčního zákona, které se od této chvíle začaly jevit jako stále více nekompromisní.

Po druhé světové válce se Polsko ocitlo v krizi a politickým plánem se stalo znárodnování průmyslu, kdy stát následně ovládal většinu průmyslové výroby. Mezi další strategie režimu patřilo plánované hospodářství a vláda pracujícího lidu.¹² Prezidentem v tomto období byl Boleslaw Bierut, který značně podporoval stalinistickou ideu komunismu.¹³ V roce 1956 se stal generálním tajemníkem Polské sjednocené dělnické strany (PSDS) Wladyslaw Gomulka, který se ke stalinistickému komunismu sice nepřikláněl, ale nesměřoval ani k demokratickým vyhlídkám polského státu. V této době se do opoziční strany stavěla především katolická církev, jejíž působení v politických záležitostech se jak Gomulkovi, tak režimu nehodilo.¹⁴ V roce 1970 byl Gomulka z postu generálního tajemníka odvolán a jmenován byl Edward Gierek.¹⁵ Jelikož země v následujících letech ekonomicky neprosperovala, začalo docházet ke stávkám, které vyjadřovaly nesouhlas s poměry ve státě.¹⁶ Opozice tím získávala větší sílu a dalším neopomenutelným milníkem se rovněž stává zvolení Karola Wojtyly papežem a přijetí jména Jan Pavel II. Podrobnosti o Janu Pavlu II. rozeberu v jedné z následujících kapitol. Po Gierekovi byl na post generálního tajemníka dosazen Stanislaw Kania.¹⁷

Podstatnou roli v pádu komunismu a následném politickém příklonu ke katolické církvi hraje vznik polského hnutí Solidarita. Toto hnutí je definováno jako nezávislé samosprávné odbory, které by neměly mít stranickou povahu. Hnutí Solidarita vzniklo v roce 1980 v Gdaňsku, kdy se seskupila řada dělníků, manuálně pracujících, ale i dalších přívrženců, kteří

¹¹ Srov. KUBÁT, M. *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století: institucionálně politická studie*. Praha: Dokořán, 2006. Bod (Dokořán), s. 173.

¹² Srov. ŘEZNÍK, M. *Dějiny Polska v datech*. Praha: Libri, 2010. Dějiny států v datech, s. 413.

¹³ Srov. PACZKOWSKI, A. *Půl století Polska: 1939-1989*. Praha: Academia, 2000, s. 167.

¹⁴ Srov. ŘEZNÍK, M. *Dějiny Polska v datech*. Praha: Libri, 2010. Dějiny států v datech, s. 435.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 451.

¹⁶ Srov. FRIEDL, J., JUREK, T., ŘEZNÍK, M. a WIHODA, M. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 543.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 544.

žádali zvýšení mezd, návrat pracovníků propuštěných ze svého zaměstnání a zrušení cenzury.¹⁸ Obecně se jednalo s vyjádřením nespokojenosti s komunistickým režimem a tím, do jaké situace polský stát dostává. Vznik tohoto hnutí je popisován jako jeden z nejdůležitějších mezníků jak v dějinách Polska, tak i v dějinách Evropy, protože přispěl k pádu sovětského vlivu na území Polska. Hlavním představitelem hnutí se stal Lech Walesa, pod kterým bylo sdruženo kolem deseti milionů členů.¹⁹ Dalším krokem byla snaha vytvořit alternativu k nevyhovujícímu současnému politickému a vládnímu systému a rozvoj v dalších odvětvích, jako například v kultuře a zdravotnictví.²⁰

Válečný stav v Polsku, který byl vyhlášen v roce 1981, vedl ke konci legálního působení Solidarity, ale přesto její funkce nebyla ukončena. Hlavní funkcí hnutí od této chvíle bylo usilování o konec válečného stavu a obnovu jeho legální funkce. Platnost válečného stavu byla zrušena až v roce 1983, po kterém Solidarita setrvala několik dalších let v nelegálním působení.²¹ V roce 1988 v Polsku znovu vypukly stávky, tudíž se hnutí chopilo šance na svržení komunistického režimu. V následujícím roce započalo polské zasedání u kulatého stolu, kde jednala komunistická strana s opozicí. Zasedání vedlo ke změně režimu na demokratický a prezidentem Polska byl zvolen Lech Walesa.²² Provázanost dění v Polsku po druhé světové válce a interrupčního zákona je velice důležitá. Do čela státu se dostává katolická církev, která značně mění přístup k tomuto zákonu.

V letech 1995–1997 se do vlády dostávají strany Svaz demokratické levice a Polská lidová strana.²³ Přítomnost levicové vlády opět ovlivňuje vývoj interrupčního zákona, kdy dochází k opětovnému rozvolnění. Toto rozvolnění je tím posledním, se kterým se polský stát setkává. Od roku 1997 dochází k zpřísnování zákona a následné snaze o úplný zákaz interrupcí v Polsku.

Ani v roce 2004, kdy Polsko přistoupilo do Evropské unie, se v oblasti interrupční politiky a obecně v oblasti sociálních hodnot tolik nezměnilo. Polsko přistoupilo do Evropské

¹⁸ Srov. TOURAINE, A., DUBET, F., WIEVIORKA, M. a STRZELECKI, J. *Solidarity: Poland 1980-81*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983, s. 83.

¹⁹ Srov. CHWALBA, A. *Polsko 1989-2008: dějiny současnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009, s. 11–12.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 12.

²¹ Srov. WANDY CZ, P. S. *Střední Evropa v dějinách od středověku do současnosti: cena svobody*. Praha: Academia, 1998, s. 248.

²² Srov. PACZKOWSKI, A. *Půl století Polska: 1939-1989*. Praha: Academia, 2000, s. 349.

²³ Srov. KUBÁT, M. *Politika v Polsku po roce 1989: volby, volební systémy a jejich politické konsekvence: [učební text pro studenty Fakulty sociálních věd UK]*. Praha: Karolinum, 2000. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, s. 76.

unie s podmínkami, že si ponechá svůj přístup k lidským právům a hodnotám. Zároveň podmínky, které vyžadovala pro přijetí Evropská unie, se interrupcí nijak nedotýkaly.²⁴ Konzervativní postoj se ale netýká pouze interrupcí, souvisí zároveň s diskriminací různých genderových skupin a homosexuálního manželství.

V roce 2015 se stal prezidentem Polska Andrzej Duda a k vládě se dostala konzervativní politická strana Právo a spravedlnost. Tato strana se hlásí ke křesťanské víře, tudíž si na svoji stranu přiklání i věřící voliče. Nástupem roku 2016 se projevy této politiky začaly zrcadlit na reprodukčních právech. Došlo ke zrušení finančního hrazení zdravotní pojišťovnou některých druhů asistované reprodukce, v tomto případě fertilizace. V roce 2020 došlo k zásadnímu kroku, kdy bylo ukončení těhotenství na základě vývojových vad označeno za protiústavní.²⁵ Tento zákon vyvolal značné rozpory nejen uvnitř polské společnosti, ale i ve společnostech ostatních států, které na interrupční zákon nahlíží jinak.

2.3. Kulturní pozadí

V souvislosti s politickou situací musíme vyzdvihnout i situaci kulturní. Obě se vyvíjí, modifikují, především se vzájemně ovlivňují. Polsko se po druhé světové válce stalo etnicky poměrně homogenním státem. Určování toho, zda se člověk vnímá a je vnímán jako Polák, může být na jednu stranu otázka individuální a kolektivní identity, na druhou stranu je zde kladen důraz na pokrevní biologickou vazbu mezi rodičem a dítětem.²⁶ „*Být Polákem záleží především na silné identifikaci člověka s polskou kulturou a vysokou sounáležitostí s národními polskými hodnotami. Teprve v další řadě záleží na tom, zda jsou jeho rodiče Poláci a zda se narodil v Polsku. Polština je důležitým nástrojem k poznání a pochopení polské kultury.*“²⁷ Polská kultura, jak již bylo nastíněno, se hodně vzhlíží v křesťanských hodnotách a tradicích. Jedná-li se o sakrální kulturní oblast, většina významných událostí po pádu komunismu je spjata právě s církví. Ačkoliv je ve společnosti určité zastoupení ateistů, někteří z nich se také účastní událostí nebo slaví svátky spojené s křesťanstvím.²⁸ V současné době se ale můžeme setkat

²⁴ Srov. TOPIDI, K. „Religious Freedom, National Identity, and the Polish Catholic Church: Converging Visions of Nation and God. Religions“. *European Centre for Minority Issues* [online]. 2019, 10(5), 293 [30.11.2022]. Dostupné z: doi:10.3390/rel10050293.

²⁵ Srov. ČTK, 2016. „O potratu v Polsku dál rozhodují ženy. Po černém protestu poslanci couvli“. *iDNES.cz* [online] [cit. 4.12.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/poslanci-v-polsku-odmitli-prisnejsi-zakon-o-potratach.A161006_114822_zahranicni_lve.

²⁶ Srov. TOMANDL, M. *Etnologická percepce lokální identity*. Studia Ethnologica Pragensia 2, (ed.). Praha 2012 [online]. [cit. 24.11.2022]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96647/1420404_milos_tomandl_228-257.pdf?sequence=1&isAllowed=y, s. 229.

²⁷ tamtéž, s. 229.

²⁸ Srov. TOMANDL, M. *Etnologická percepce lokální identity*. Studia Ethnologica Pragensia 2, (ed.). Praha 2012 [online]. [cit. 24.11.2022]. Dostupné z:

s úpadkem vyznání víry, především ze strany mladých, nebo z důvodu nedostatečné důvěry vůči církvi.²⁹ Důsledkem globalizace a maximalizace mediálního působení v dnešní době jsou lidé nevyhnutelnou součástí transkulturního dialogu. Stále dochází ke střetu odlišných kultur, názorů, postojů a úhlů pohledu, a ačkoliv i samotná církev cílí na lidi prostřednictvím médií, každý člověk má prostor k vyhledání jiných variant.

2.3.1. Interrupce z pohledu křesťanství

V polské otázce interrupcí je velmi vlivným hybatelem křesťanské pojetí člověka a jeho života. Křesťanský názor není nutně v nesouladu s biologickým pojetím člověka, ale odvíjí se především od faktu, že původcem všeho je Bůh.³⁰ Toto pojetí bere člověka jako základ a normu, jako jeho přirozenost a jeho poslední cíl. Člověk a Bůh existují v souladu, patří k sobě a vzájemně se nevyklučují.³¹ Lidský život je darem Božím, proto je v rukou Boží moci. Jedině Bohu patří soud nad životem a smrtí.³²

Život člověka je tedy vnímán jako ten nejvyšší dar, o kterém může rozhodovat pouze Bůh a nikdo jiný nemá právo na rozhodnutí o ukončení jiného lidského života. Stejně tak je nám v této souvislosti známo jedno z Desatera Božích přikázání, „Nezabiješ.“. Křesťanské učení rovněž zmiňuje, že Bůh člověka stvořil s přirozeností, ve které se nachází vnitřní řád. Už od počátku vývoje lidského jedince tento evoluční proces směřuje k vývoji lidského mozku i duchovních schopností člověka. To znamená, že v každé oplodněné buňce je hlavním plánem vznik samostatného lidského jedince. Každá fáze vývoje předpokládá další následující fázi, která vede až ke vzniku plnohodnotného lidského života.³³

Důležitým aspektem je zde i otázka důstojnosti člověka, která v křesťanství existuje podle Učitelského řádu Církve už od okamžiku početí.³⁴ Na zárodek je nutno nahlížet jako na osobu s absolutní důstojností. Proto je akt interrupce považován za morálně nečistý a v rozporu s křesťanskou mravností. Člověk má jednat v souladu se svou přirozeností, ve které je obsaženo i samotné dobro. Jako zlo je považováno všechno, co odporuje dokonalosti člověka. Přirozený řád, který je vtištěný Bohem do lidské přirozenosti směřuje člověka k tomu chtít dobro a

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96647/1420404_milos_tomandl_228-257.pdf?sequence=1&isAllowed=y, s. 251.

²⁹ Srov. MINÁRIK, P. Polsko je jedničkou v poklesu pobožnosti. *Novinky.cz - nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. [cit. 18.12.2022]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-polsko-je-jednickou-v-poklesu-poboznosti-340949>.

³⁰ Srov. BAHOUNEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 60.

³¹ Srov. tamtéž, s. 64.

³² Srov. Dt 32, 39.

³³ Srov. BAHOUNEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 66.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 61.

předejít zlu. Z něj se pak odvíjí přirozený zákon, který má takové znění: „Čiň druhému, jak chceš, aby on činil tobě.“. Pro člověka tento zákon znamená ctění lidského života a povinnost snažit se o jeho zachování.³⁵

Umělý potrat je v křesťanské etice považován v každé situaci za mravně nepřipustný, morálně neospravedlnitelný a eticky nečistý, stejně tak jako případná asistence při takovém úkonu. Je zakázáno provádět zákroky, které jsou cílenou cestou k potratu i v případě, kdy je ohrožen život matky. Dítě totiž není považováno za útočnicka na zdraví a život matky, proto se nepřipouští jakákoliv cesta, která by ho zbavila života.³⁶

2.3.2. Jan Pavel II. a jeho přístup

Papež Jan Pavel II., vlastním jménem Karol Józef Wojtyła, je prvním neitalským papežem původem z Polska a zároveň člověkem, který významně přispívá k chápání problematiky interrupcí v Polsku.³⁷ Před obdobím pontifikátu byl Karol Wojtyła v roce 1946 vysvěcen na kněze a následně po dvanácti letech v roce 1958 jmenován jako pomocný krakovský biskup.³⁸ V roce 1960 vyšlo jeho významné dílo vyjadřující důležité postoje v rámci sexuální etiky, *Láska a zodpovědnost*. V roce 1963 byl jmenován krakovským arcibiskupem a následně o čtyři roky později kardinálem.³⁹ Počátek období pontifikátu datujeme k roku 1978, kdy byl Karol Wojtyła zvolen papežem a zároveň tak přijal jméno Jan Pavel II.⁴⁰

Velká zásluha je Janu Pavlu II. přisuzována v oblasti mezináboženského dialogu, protože se snaží o tolerantní přístup ke všem náboženstvím. V rámci mezináboženského dialogu se snaží o porozumění ostatním náboženstvím a pochopení druhých. Jedná se o způsob komunikace, ve které by se měla projevit empatie vůči druhým, vzájemná tolerance a snaha o kompromis. Vzájemné porozumění je pak cílem takového dialogu.⁴¹ Dialog, jakožto pochopení druhého v sobě neskrývá pouze pochopení odlišných náboženství, ale i pochopení konkrétního druhého člověka. V takovém dialogu se nám jako absolutní a nejvyšší hodnota jeví láska k druhému, kterou uskutečňujeme v manželství.⁴²

³⁵ Srov. BAHOUNEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 65.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 63.

³⁷ Srov. WALSH, M. *Jan Pavel II.* Brno: Barrister & Principal, 1995, s. 11.

³⁸ Srov. tamtéž, s. 20–21.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 32.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 45.

⁴¹ Srov. POLÁKOVÁ, J. *Smysl dialogu: o směřování k plnosti lidské komunikace*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní myšlení, s. 8.

⁴² Srov. LOTZ, J. B. *Vědění a láska*. Praha: Vyšehrad, 1999. Logos (Vyšehrad), s. 60.

Manželství vysvětluje Jan Pavel II. jako absolutní odevzdanost druhému člověku, schopnost rozvíjení vztahu, ve kterém jsme rozhodnutí se pro druhého obětovat. Nejedná se o žádné omezení svobody, ale o dobrovolnou volbu, kdy se svobodně odevzdáme druhému člověku, který nás musí přijmout, stejně tak, jako my přijímáme jeho.⁴³ Manželství je důležitou součástí společnosti, která nám dává prostor k vytvoření rodiny a výchově dětí. Rodina tvoří jednu z nejdůležitějších institucí struktury společnosti. Jedná se zároveň o společenství života a lásky, kdy láska nespočívá pouze v odevzdání se druhému emocionálně, ale i v oblasti intimního života. Na sexualitu nemá být nahlíženo pouze jako na biologický pud, nebo pouze na úlohu, která má za cíl početí dítěte. Sexualitu též chápeme jako součást vzájemné lásky.⁴⁴

V moderní společnosti bývá takové pojetí manželství často přehlíženo, nebo na něj není pohlíženo z hlediska křesťanských hodnot. Člověk je pojímán jako individualita, která nutně nemusí žít v bezmezné lásce a v manželství s druhým, a manželství je odsunováno do pozadí. Člověk ztrácí určitý pocit sounáležitosti a povinnosti porozumění druhému. Zaniká myšlenka, že muž a žena by spolu měli žít ve vzájemném vztahu, jeden pro druhého, protože člověk jako osoba je bytost vztahová, která se uskutečňuje v lásce.⁴⁵

S manželstvím, mimo jiné, úzce souvisí tematika interrupcí, ke které se Jan Pavel II. vyjadřuje. Na základě jeho výkladu je třeba lidský život uctívat od počátku až do konce. Zásadně odmítá jakékoliv zasažení do lidského života a jeho vývoje, ať už jsou okolnosti daného rozhodnutí jakékoliv.⁴⁶ Ve své knize *Paměť a identita interrupce* popisuje jako legální vyhlazování. Interrupce je druhem selekce a není v naší moci rozhodovat o tom, zda se člověk nenarodí jako zdravý jedinec. Sám avizuje, že právě skrz život handicapovaného člověka si uvědomujeme hodnotu lidského života a skutečnost, že lidský život je darem.⁴⁷ Interrupce je v rozporu s láskou k Bohu i proti důstojnosti člověka.⁴⁸ „*Antikoncepce a potrat jsou v morálním smyslu dvě rozdílná zla. Jedno popírá neporušenou pravdu sexuálního aktu vlastního vyjádření manželské lásky, druhé pak ničí život člověka.*“⁴⁹

V mnoha případech interrupce v moderní společnosti zdají být ospravedlnitelné hned z několika důvodů. Jedná se o ohrožení života matky, znásilnění, incest, ale též o sociálně-

⁴³ Srov. LOTZ, J. B. *Vědění a láska*. Praha: Vyšehrad, 1999. Logos (Vyšehrad), s. 60.

⁴⁴ Srov. GIDDENS, A. *Sociologie*, (Přeložil J. Kačab), Nakladatelství Argo, 2005, s. 156.

⁴⁵ Srov. JAN PAVEL II., *Sollicitudo rei socialis, Starost o věc společenskou*. Zvon, České katolické nakladatelství, Praha, 1996, s. 5.

⁴⁶ Srov. JAN PAVEL II., *Evangelium vitae, Radostná zvěst života*. Zvon, České katolické nakladatelství, Praha, 1995, s. 28.

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 34.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 40.

⁴⁹ tamtéž, s. 10.

ekonomické důvody. Ani v těchto případech není církev benevolentní, protože připravujeme člověka o jakoukoliv naději. Rozhodujeme za někoho, kdo není schopen se bránit a učinit své rozhodnutí sám. Zároveň člověku nenáleží pravomoc rozhodovat o ukončení svého nebo jiného života, to jen v pravomocích Boha.⁵⁰

Z výkladu papeže Jana Pavla II. je jasně zřetelné, že interrupce jsou považovány za nemorální a nepřijatelné, protože se staví proti posvátnosti lidského života a umožňují druhým lidem rozhodovat o životě někoho jiného. Člověk je eliminován na pouhý objekt, na hmotnou skutečnost a tím je zastíněno pojetí člověka jako osoby s absolutní důstojností.

⁵⁰ Srov. BRECK, J. „*Bioethical Dilemmas and Orthodoxy*“, In: *Sourozh, A Journal of Orthodox Life and Thought*, Number 71, February 1998, s. 8.

3. Bioetická perspektiva interrupcí

Interrupce jsou samy o sobě závažným a důležitým tématem, proto je na místě mu věnovat pozornost z bioetické perspektivy. Bioetická perspektiva se v tomto případě zabývá především tím, jak je správné nakládat s lidským životem a kdy vůbec můžeme o počátku lidského života hovořit. Jednak zde mluvíme o právu nenarozeného dítěte na život a zároveň o právu matky rozhodovat o svém vlastním těle. Pohled na interrupce se v zásadě dělí na proud pro-life a pro-choice, proto je třeba sledovat argumenty obou těchto proudů. Hnutí vzniklá z těchto myšlenkových proudů nesou stejnojmenný název, Pro-life a Pro-choice.

3.1. Právo nenarozeného života a matky

Morální aspekty umělého potratu jsou zásadním předmětem dialogu o jeho legalizaci či ilegalizaci. Velkou spekulací se stává otázka, jestli se jedná o akt ospravedlnitelný nebo morálně nečistý. Jedná se především o spor, zda má být nenarozený život chráněn už od doby početí a mají mu být připisována všechna lidská práva a důstojnost, nebo zda jsou matka či lékaři tím, kdo může o narození dítěte rozhodovat. Je vůbec možné zde mluvit o právu, když se jedná o ukončení života? Je možné určitá stádia od početí nazývat jako život? Nespočet dalších podobných otázek si při hledání správného řešení pokládají všichni, kteří se tímto tématem zabývají. Etické diskuse jsou soustředěny na problém, kdy můžeme plod považovat za člověka. Právě skutečnost, že plod nemusí být v určitých fázích považován za člověka, může vést k částečnému řešení sporu o ospravedlnění interrupcí. I v tomto ohledu se v praxi střetává několik názorů, které se odvíjí od dvou fází vývoje plodu. První fází je období do té doby, než se plod začne pohybovat, druhou fází je následující období, které končí dobou, kdy je možno plod udržet při životě pomocí medicinských zařízení.⁵¹ První fáze je pro některé považována za přijatelnou k interrupci. Existuje také názor, že status personality můžeme plodu přisoudit od doby počátku mozkové aktivity, která nastává kolem šestého měsíce těhotenství.⁵²

Empirický funkcionalismus zastává teorii, že status osoby je člověku přisouzen na základě funkcí, které můžeme poznat empiricky, tedy zkušeností. Podle empirických funkcionalistů bývá rozlišováno mezi pojmem „human being“ a „human person“, neboli mezi lidskou bytostí a lidskou osobou. Lidskou bytostí je člověk od početí do smrti, avšak osobou se člověk stává a osobou také může přestat být. S pojmem osoba jsou spjata lidská práva a důstojnost, skutečnost, že člověk není pouze produktem biologie. Osoba je bytost, která je

⁵¹ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005, s. 96.

⁵² Srov. tamtéž, s. 97.

schopna jednat samostatně a projevovat svoji vůli.⁵³ Toto pojetí se i přes jeho významnost, která by mohla řadu sporů vyjasnit, střetává se značnou kritikou ontologických personalistů.

Ontologický personalismus tvoří zastánci, kteří mezi samotnou lidskou bytostí a lidskou osobou rozdíl nedělají. Lidská práva a důstojnost by měly podle nich být připsány plodu již od početí, protože vzniká jedinečná individualita, která musí být respektována stejně jako narozený člověk.⁵⁴ Morální status je tedy v různých fázích stejný, ať už se jedná o embryo, nebo o dospělého jedince. Samotné narození z jejich hlediska není tím rozhodujícím milníkem.

Určitou kompromisní cestou se může jevit gradualismus, který se vyznačuje kontinuitou a podle kterého má embryo významnou hodnotu, ale nejedná se o hodnotu absolutní, tudíž se jeho práva postupem času rozšiřují.⁵⁵ Člověk se od samotného stádia plodu vyvíjí, a tak se postupně vyvíjí i jeho morální status, kterému náleží určitá lidská práva.

Existují tyto základní teorie, které se snaží nastínit, kdy a proč by měl nebo neměl být nenarozený život chráněn. Ačkoliv si tyto teorie odporují, každá z nich se snaží vysvětlit východisko, podle kterého by se společnost měla řídit a lidský život vnímat. V této souvislosti je na místě se pozastavit i nad tím, jak je vnímán život ženy, která se rozhoduje o tom, zda interrupci podstoupí. Zda můžeme ženám přisuzovat něco jako právo, které by mohlo rozhodovat o jiném životě, nebo můžeme takové rozhodnutí považovat za žádoucí, protože žena rozhoduje o svém těle a o svém dítěti.

Jestliže se žena pro dítě rozhodne a plánovaně otěhotní, chce mu věnovat lásku, není právo matky ani právo dítěte v žádném rozporu.⁵⁶ Problém nastává tehdy, když se žena rozhodne o podstoupení interrupce. Řada dokumentů se snaží práva žen v takové situaci hájit. Rok 1979 byl definován jako Mezinárodní rok dítěte, na základě kterého má dítě právo se narodit jako chtěné a rodiči plánované.⁵⁷ Na Mezinárodní federaci plánovaného rodičovství bylo v roce 1990 přijato stanovisko, které podtrhuje důležitost sexuální výchovy a její nezbytnosti, a zároveň dostupnost antikoncepčních prostředků, protože interrupce může být pro ženu traumatizující. Zmiňuje i skutečnost, že interrupce by měla být dostupná a provedena co

⁵³ Srov. VÁCHA, M. „Definice lidského embrya a jeho status. Tři skupiny názorů“. In: *Vesmír* 87, 216, 2008/4 [online]. [cit. 2023-03-01]. ISSN 1214-4029. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2008/cislo-4/definice-lidskeho-embrya-jeho-status.html>.

⁵⁴ Srov. tamtéž.

⁵⁵ Srov. tamtéž.

⁵⁶ Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*. Čtvrté, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Galén, 2015, s. 115.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 115.

nejdříve, pokud k neplánovanému těhotenství dojde.⁵⁸ V legislativě různých zemí je právo ženy na svobodné rozhodnutí o umělém ukončení těhotenství zakotveno, nebo vyjádřeno způsobem, který takový krok nezakazuje. Už jen taková skutečnost dokazuje, že právo ženy taktéž nesmí být opomenuto.

Jelikož je náboženská stránka v polské společnosti neopomenutelná, je také nutné zmínit, že katolická bioetika se staví kriticky k důvodům, o které svoji argumentaci opírají zastánci interrupcí a které vycházejí ze snahy vyloučit spor o to, kdy se plod stává člověkem.⁵⁹ V katolické etice lze o morálním ospravedlnění interrupce mluvit jen v menšinových případech, které se musí týkat ohrožení života matky. V některých případech můžeme hovořit i o ospravedlnění interrupce v případě znásilnění. K tomuto případu existují oponenti, kteří uvádí, že zastánci interrupcí v případě znásilnění by měli vysvětlit, proč má plod v takovém případě nižší morální status, proč by měl mít menší nebo oslabené právo na život. A zároveň oponenti těchto oponentů hájí ženy a jejich důstojnost, proto v tomto případě nedochází k žádnému zřetelnému řešení. Katolická etika tak nepovoluje interrupce ani v tomto případě.⁶⁰

3.2. Hnutí Pro-life a Pro-choice

Otázka interrupce je otázkou lidského života a dotýká se nejen konkrétních žen, ale má dopad na celospolečenské dění. V závislosti na odlišných názorech se spory prohlubují do sfér, které už nesouvisí pouze s ženami, které se o interrupcích rozhodují, ale prohlubují se do sociálních, kulturních, politických oblastí – oblastí každodenního života. V této souvislosti začala vznikat společenská hnutí, která se k této problematice vyjadřují a zauímají vůči ní jasné stanovisko. Rozlišujeme dvě hlavní oponující si hnutí, Pro-life (Pro život) a Pro-choice (Pro volbu). Ačkoliv existují i umírněné proudy těchto hnutí, nebo odlišné názory na interrupce, tato hnutí jsou světovou vlivnou silou, ze které vychází stěžejní názory. Ve většině zemí mají tato hnutí své zastánce a skupiny, které se k nim názorově přiklání a podporují je. Jinak tomu není ani v Polsku, kde obě tato hnutí aktivně zasahují do společenského dění a veřejného mínění.

3.2.1. Pro-life

Hnutí Pro-life, též hnutí Pro život, protipotratové hnutí se začalo formovat ve druhé polovině 20. století. Jeho zastánci prosazují ochranu lidského života už od samotného početí a hodnotu lidského života, která není závislá na fázi života. Interrupce je považována za

⁵⁸ Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*. Čtvrté, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Galén, 2015, s. 114.

⁵⁹ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005, s. 97.

⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 97.

nemravnou, nezákonnou, často je popisována jako vražda. Většina stoupenců těchto myšlenek patří mezi vyznavače křesťanské víry, pro které je posvátnost života zásadní.⁶¹ Stoupenci zároveň věří, že i vláda by měla chránit lidský život bez ohledu na životaschopnost, záměr nebo kvalitu života.⁶² Z hlediska lékařství je rozlišování mezi potenciálním a skutečným životem pouze konstruktem, který se nedá vědecky obhájit. Zároveň se výrazy plod a embryo v určitých stupních vývoje vztahují k lidskému jedinci a podle tohoto hnutí je osobnost člověka dána už jen tím, že patří k lidské rase, nikoliv tím, v jakém stupni vývoje se právě nachází.⁶³ Dalším argumentem je disponování s lidským životem bez rozmyslu, kdy se začíná tvořit kultura života na jedno použití. Dostupnost interrupcí pak ženám dává prostor k tomu, aby se svého dítěte vzdaly bez rozmyslu nad vahou lidského života.⁶⁴ Hnutí Pro život se také negativně staví k otázkám eutanazie, asistované sebevraždy, trestu smrti a válek.⁶⁵

Prosazování názorů a zájmů často probíhá v rámci vzdělávání, kurzů, dostupností informací v mediálních prostředcích, ale i zároveň pomocí protestů, demonstrací a společenských akcí. Škála prosazování takových názorů je široká a můžeme se setkat se stoupenci, kteří se snaží ženám v nouzi podat pomocnou ruku, podpořit je a ujistit, že na těhotenství nejsou samy. Taktéž se setkáváme se stoupenci extremistických taktik, kteří využívají prostředky, které cílí na lidské emoce, a snaží se tak ovlivnit jejich postoj.

V kontextu situace, která se řeší v Polsku, je třeba nahlédnout i na polskou formu hnutí Pro-life. Oficiální sdružení hnutí Pro-life v Polsku vzniklo pod názvem Towarzystwo Odpowiedzialnego Rodzicielstwa (Společnost odpovědného rodičovství) v roce 1981. Historie problematiky, kterou se hnutí zabývá, sahá už k roku 1929. V tomto roce došlo k veřejné diskusi, kterou započal umělec Tadeusz Boy-Żeleński. Tato diskuse vyvolala tříleté debaty a zabývala se právě názory, které interrupce ospravedlňují, nebo vylučují. Další důležitou polskou organizací je Polska federacja Ruchów Obrony Życia (Polská federace hnutí pro život), která vznikla v roce 1992 iniciací političky Alicji Grzeškowiak. Tato organizace sdružuje

⁶¹ Srov. PRAŽSKÝ, B. „Problematika interrupcí v etickém kontextu“. *Zdravotnictví a medicína - Zdraví.Euro.cz* [online]. [cit. 06.01.2023] Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/problematika-interrupci-v-etickem-kontextu-463862>.

⁶² Srov. HEAD, T. „The Pro-Life vs Pro-Choice Debate“. *ThoughtCo.com is the World's Largest Education Resource* [online]. [cit. 06.01.2023] Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/pro-life-vs-pro-choice-721108>.

⁶³ Srov. MIKOŠKOVÁ, M, TUČEK, J. „Etická problematika interrupcí“. *Docplayer.cz* [online]. [cit. 04.01.2023]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/108501641-Eticka-problematika-interrupci-marie-mikoskova-jan-tucek.html>.

⁶⁴ Srov. PROCON.ORG. „Abortion - Top Arguments For and Against“. *ProCon.org* [online]. [cit. 02.02.2023]. Dostupné z: <https://abortion.procon.org/>.

⁶⁵ Srov. HEAD, T. „The Pro-Life vs Pro-Choice Debate“. *ThoughtCo.com is the World's Largest Education Resource* [online]. [cit. 06.01.2023] Dostupné z: <https://www.thoughtco.com/pro-life-vs-pro-choice-721108>.

několik dalších pro-life organizací a v době svého vzniku byla velice politicky podporována. Součástí tohoto sdružení jsou například organizace Polskie Stowarzyszenie Obronców Życia Człowieka (Polské sdružení obránců lidského života), Fundacja Pro Prawo do Życia/Stop Aborcji (Nadace pro právo na život/Stop potratu), Stowarzyszenie "Po pierwsze rodzina" (Sdružení "Rodina především"), Fundacja SOS Obrony Poczętego Życia (Nadace SOS na obranu nenarozeného života), Apostolat "Młodzi dla życia" (Apoštolát „Mladých pro život“), Instytut Studiów nad Rodziną (Institut studií rodiny), Inicjatywa Marsz dla Życia (Iniciativa Pochod pro život), Krucjata Modlitwy w Obronie Dzieci Poczętych (Modlitební křížová výprava na obranu nenarozených dětí), Stowarzyszenie Nauczycieli Naturalnego Planowania Rodziny (Sdružení učitelů přirozeného plánování rodiny), Studenci za Życiem (Sdružení studentů pro život) a Human Life International – Polska. Organizace je podporována i některými politickými stranami, jako Prawo i Sprawiedliwość (Právo a spravedlnost) a Liga Polskich Rodzin (Liga polských rodin). Jednotlivé organizace spolupracují i s organizacemi mezinárodními, které jim poskytují finanční podporu a pomoc při edukaci a dalších projektech.⁶⁶

Jelikož hnutí vychází z učení katolické církve, důležitým představitelem je pro něj již zmiňovaný papež Jan Pavel II. Učení katolické církve je tak jedním z důvodů, proč se hnutí staví k interrupcím negativně. Dalším důvodem, proč hnutí interrupce neschvaluje, je paralela se sériovým vykonáváním interrupcí v koncentračních táborech za nacistické okupace.⁶⁷

Hlavním cílem je ochrana nenarozeného života, úcta k lidskému životu a zamezení interrupcím. Mezi další neméně důležité cíle patří propagování důležitosti čisté sexuality mezi nesezdanými páry, podpora přirozeného plánování rodiny a právo na legální pohřeb potracených dětí. Negativní postoj je zaujat i vůči otázkám antikoncepce a eutanázie. Snaha o propagaci zájmů probíhá především prostřednictvím médií a veřejných programů. Patří mezi ně pochody v polských městech, demonstrace, účast v televizních vysíláních a rozhlasech. Další častou formou propagace je šíření fotografií, které zobrazují nenarozené děti, děti po potratu, nebo potrat spojovaný s určitým druhem zla. Tato forma může působit jako demagogie, která cílí především na emoce lidí, vyvolává v nich určité pocity, které mohou vést ke změně názoru na tento problém. Hnutí se ale zároveň snaží poskytovat psychickou i finanční podporu

⁶⁶ Srov. WOJNICKA, K., PEDZIWIATR, K. „POLISH PRO-LIFE MOVEMENT AND ONE OF ITS LEADERS“. Tischner European University, 2010. *Researchgate.net* [online]. [cit. 27.11.2022]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/275338570_POLISH_PRO-LIFE_MOVEMENT_AND_ONE_OF_ITS_LEADERS, s. 5–6.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 8.

ženám nebo párům, které o interrupci přemýšlí, aby je přesvědčilo o nesprávnosti rozhodnutí se k interrupci.

3.2.2. Pro-choice

Hnutí Pro-choice, taktéž hnutí Pro volbu, je opoziční stranou a svojí ideologií se staví proti hnutí Pro-life. Toto hnutí zastává skutečnost, že žena má právo na rozhodnutí o svém těle, o svém těhotenství a o tom, zda interrupci podstoupí či ne. V případě nechtěného těhotenství má tedy žena právo na své vlastní rozhodnutí. Zároveň jsou vyzdvihovány zásadní důvody, ve kterých by ženě právo na interrupci nemělo být v žádném případě odepíráno. Mezi tyto důvody patří ohrožení života matky, znásilnění ženy nebo dívky, incest, pohlavní styk s dívkou mladší 15 let a zdravotní indispozice plodu. Jako další veřejně ospravedlnitelné důvody jsou socioekonomické překážky. Zpravidla nejsou vyzdvihovány pouze tyto překážky, ale skutečnost, že když si je matka svým rozhodnutím k interrupci jistá, může o ni požádat. Zastánci tohoto hnutí jsou zejména liberální společnosti a feministická hnutí. Stoupenci se dělí jednak na ty, kteří podporují interrupce v jakémkoliv případě, a zároveň na ty, kteří podporují interrupce jen v některých zmíněných případech.⁶⁸ Co se pohledu na lidský plod týče, podle této ideologie není lidský plod považován za lidskou bytost, tudíž o něm žena může svobodně rozhodovat. V souvislosti s právem na interrupci jsou obhajována ženská práva jako taková, kdy se hnutí snaží podporovat emancipaci žen a rovnoprávnost mezi ženami a muži ve společnosti.

Existence jednotného polského hnutí Pro-choice není tak zřejmá, jako existence opoziční formy Pro-life. Není definován vznik jednotné a konkrétní podoby hnutí, ale už od počátku vzniku tohoto sporu se na stranu Pro-choice přiklání mnohé politické strany, mezinárodní iniciativy, asociace, nadace a organizace. Největší zastoupení mají feministická uskupení bojující za ochranu ženských práv.

Jednou z těchto předních feministických organizací byla Liga Kobiet Polskich Pogotowia Wojennego (Liga polských válečných veteránek), která vznikla už v roce 1913 a na kterou v roce 2001 navázala Liga Kobiet Polskich (Liga polských žen). Tato organizace bojuje především za nezávislost žen a jejich rodin nezávisle na jejich příslušnosti, vyznání a

⁶⁸ Srov. KOVÁŘ, P., KARHAN, J. „*Stav a vývoj zákonodárství umělého přerušení těhotenství ve světě a u nás.*“ In: *Mitlöchner, M. (ed.). Sborník referátů z 11. celostátního kongresu k sexuální výchově.* Praha: SPRSV, 2003 [cit. 30. ledna 2023]. Dostupné na: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2006011310>.

světónázoru.⁶⁹ Významnou feministickou nevládní organizací je Centrum Praw Kobiet (Centrum pro práva žen), kterou založila v roce 1993 Urszula Nowakowska. Primárně se snaží bojovat proti násilí vůči ženám a potlačit tak nerovnoprávnost mezi ženami a muži.⁷⁰ V pozdějších letech začaly vznikat další uskupení, které už se nedotýkaly pouze ženských práv, ale přímo interrupcí samotných a interrupčního zákona v Polsku. Patří mezi ně Strajk Kobiet (Stávka žen), Aborcyjny Dream Team (Interrupční dream team) a Aborcja Bez Granic (Interrupce bez hranic).

Strajk Kobiet je nezávislé společenské hnutí, které v roce 2016 spoluiniciovalo Národní stávku žen. Národní stávka žen měla za cíl potlačit plán vládnoucí strany Polska, kterým se stal úplný zákaz interrupcí. Zakladatelkami tohoto hnutí jsou Marta Lempart a Klementyna Suchanow. V následujícím roce byla vybudována Mezinárodní stávka žen spolu se členkami z dalších 28 zemí.⁷¹ Aborcyjny Dream Team je neformální iniciativa založená v roce 2016, která se snaží normalizovat tematiku potratů a předejít jejich tabuizaci. Snaží se potraty zobrazovat jako součást života, nikoliv jako politický názor nebo spor o hodnoty. Zároveň pomáhá ženám, které umělý potrat podstoupily, chtějí ho podstoupit, nebo mají někoho takového ve svém okolí.⁷² Aborcja Bez Granic je mezinárodní iniciativa, která sdružuje šest organizací pomáhajících ženám s dostupností k interrupcím. Od roku 2019 pomáhá ženám řešit životní situace při nechtěném těhotenství. Příkladem může být též projekt Legalna Aborcja Bez Kompromisów (Legální interrupce bez kompromisů), který má za úkol propagovat legální interrupce a pořádat různé sbírky, které k této propagaci přispějí.⁷³

Mezi další organizace a strany, o kterých je třeba mít povědomí, patří i Federacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (Federace pro ženy a plánování rodiny), Łódzkie Dziewuchy Dziewuchom (Lodžské dívky dívkám), Wielka Koalicja za Równością i Wyborem (Velká koalice za rovnost a volbu), Kobiety w Sieci (Ženy na webu), Akcja Demokracja (Akce Demokracie) a Zieloni (Zelení).⁷⁴

⁶⁹ Srov. KLEPACZ, A. „Historia – Liga Kobiet Polskich“. *Liga Kobiet Polskich* [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://ligakobietpolskich.pl/historia-lkp/>.

⁷⁰ Srov. „Historia | Fundacja Centrum Praw Kobiet“. *Centrum Praw Kobiet* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostupné z: <https://cpk.org.pl/o-nas/nasza-historia/>.

⁷¹ Srov. „O nas – Ogólnopolski Strajk Kobiet.“ *Ogólnopolski Strajk Kobiet* | [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <http://strajkkobiet.eu/co-robimy/>.

⁷² Srov. „O nas – Aborcyjny Dream Team“. *ADT - twoja pomoc w aborcji gdy chcesz przerwać niechcianą ciążę* [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://aborcyjnydreamteam.pl/o-nas/>.

⁷³ Srov. „Legalna Aborcja Bez Kompromisów – zbieramy podpisy!“. *Fundacja Centrum Praw Kobiet. Centrum Praw Kobiet* [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://cpk.org.pl/legalna-aborcja-bez-kompromisow-zbieramy-podpisy/>.

⁷⁴ Srov. tamtéž.

Všechny zmíněné útvary se jakýmkoliv způsobem vyjadřují k interrupčnímu zákonu v Polsku na straně Pro-choice. Úkolem všech těchto stran není pouze zastávat jednu stranu v této problematice, ale hájit lidská práva a svobodu. Nejpoužívanějším prostředkem k šíření informací jsou v dnešní době samozřejmě média, ale zásadní vliv zde mají především demonstrace, které polskou společnost ovlivňují nejen v politické a kulturní oblasti. Demonstrace se už od dob, kdy se tento spor řeší, staly častou součástí životů lidí v polské společnosti, kteří bojují za pravdu jedné z vyjmenovaných stran.

4. Důsledky interrupčního zákona v Polsku

Polská společnost neustále bojuje ve sporu o legalizaci či ilegalizaci interrupcí, což zásadním způsobem zanechává odkaz v dějinách a budoucím vývoji tohoto zákona nejen v Polsku, ale i v ostatních zemích. Tato situace neeskaluje pouze ve spor o lidské hodnoty, lidská práva a svobodu, ale zároveň se stala součástí politických strategií, kulturních procesů a náboženských ideologií.

Důsledky interrupčního zákona mohou mít velký dopad na zdraví a bezpečnost žen. Ženy se mohou ocitnout v situaci, kdy budou nuceny podstoupit nelegální interrupce. Nelegální interrupce jsou často prováděny nekvalifikovanými osobami a v nehygienických podmínkách, tudíž jsou pro ženy nebezpečné. Dalším rizikem je vliv na život žen, které nechtějí být matkami. Ženy, které mateřství odmítají, se mohou dostat do situace, kdy si budou muset dítě ponechat proti své vůli. Takové rozhodnutí může vytvářet nevhodné podmínky jak pro život ženy, tak pro život dítěte. Mohou nastat situace, kdy se matka dítěte zřekne, nebo se o něj nemůže postarat z vážných zdravotních či socioekonomických důvodů.

Možné dopady se netýkají pouze žen, ale celé společnosti. Polská společnost se polarizuje, přiklání se na jednu ze zmíněných stran a snaží se o své pravdě přesvědčit ostatní. Toto přesvědčování však není záležitostí na osobní úrovni, ale překlenuje se do podoby demonstrací a stávek. V této kapitole rozeberu konkrétní stěžejní důsledky a samotnou cestu k současnému dění v Polsku.

4.1. Situace před Černými protesty

V první řadě bych chtěla zmínit situace, které se v důsledku interrupčního zákona dostaly do povědomí většiny polských obyvatel a rozpoutaly tak značné nepokoje ve společnosti. První takovou stěžejní událostí je smrt 25leté Agaty Lamczak. Agata začala mít zdravotní potíže v roce 2003, kdy měla problém s bolestmi břicha a kloubů. V dubnu roku 2004 bylo potvrzeno, že je těhotná, nicméně její zdravotní stav se v průběhu samotného těhotenství nezlepšoval. Agatě byla diagnostikována ulcerózní kolitida a těhotenská cukrovka. Její stav byl kritický, a i přes její žádost ji nebyla poskytnuta léčba. Lékaři odmítali začít s léčbou, protože by mohli ohrozit plod a Agata by v důsledku léčby pravděpodobně potratila. V průběhu čtyř měsíců vystřídala několik nemocnic a následně ji v nemocnici v Lodži bylo odebráno slepé střevo. Následně se u ní projevil septický šok, selhávání orgánů a smrt plodu. Objevily se i další komplikace, tudíž došlo k odstranění hematomu, odebrání dělohy a následnému selhání ledvin.

Po těchto komplikacích Agata 29. září 2004 zemřela.⁷⁵ Tato situace zanechala v polské společnosti velký otazník, který se vztahuje k interrupčnímu zákonu. Jednáním lékařů v tomto důsledku došlo jak ke smrti ženy, tak ke smrti plodu.

Další událostí z roku 2008, která se stala před vypuknutím Černých protestů, bylo odepření interrupce 14leté dívky Agatě, která byla podle některých výpovědí znásilněna. Výpověď Agaty není zdaleka tak jednoduchá, protože ji ovlivnilo mnoho faktorů. Podle dostupných informací měla Agata pohlavní styk se starším chlapcem, tudíž se její matka rozhodla situaci označit za znásilnění. Na základě toho souhlasila matka s interrupcí. Situace byla medializována, tudíž se strhla vlna názorů pro-life stoupců, kteří se snažili Agatu přesvědčit, aby interrupci nepodstoupila. Agata svoji výpověď několikrát změnila, a tak vybrané nemocnice v Lublinu a Varšavě žádost o interrupci odmítly. Později byla převezena do zařízení neodkladné péče, aby své výpovědi neustále nepřizpůsobovala matce a tlaku ze strany médií. Interrupce nakonec byla Agatě umožněna. Klíčovým bodem sporu je zde otázka, zda byla Agata k interrupci donucena, nebo se jednalo o její svobodné rozhodnutí. Tento spor vyvolal ve společnosti další řadu pochybností vůči legislativě vztahující se k interrupcím.⁷⁶

V červnu roku 2011 byl stoupcem hnutí Pro-life podepsán návrh zákona o absolutním zákazu interrupcí v Polsku. Bylo shromážděno přes půl milionu podpisů, ale parlament tento návrh zamítl. Tento pokus se stal jedním z těch neúspěšných pro zastánce protipotratové ideologie, ale na společnost měl velký vliv. Usilování o úplný zákaz interrupcí se stává součástí každodennosti.⁷⁷

Případ, který rovněž přispěl k vypjatosti této problematiky, je odmítnutí interrupce Bogdanem Chazanem, ředitelem varšavské nemocnice. Pacientka v této nemocnici žádala o interrupci, protože plod podle lékařů neměl šanci na přežití kvůli absenci lebky a dalším tělesným vadám. Ředitel nemocnice se odvolával na klauzuli svědomí a snažil se tak obhájit

⁷⁵ Srov. GÓRSKA, A. „Wspominamy dziś Agatę Lamczak, ofiarę polskiego „kompromisu” ws. aborcji. | Lewicowy przegląd“. *Lewica ma rigcz* [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://www.rigcz.pl/2020/12/24/%F0%9F%AA%94wspominamy-dzis-agate-lamczak-ofiare-polskiego-kompromisu-ws-aborcji/>.

⁷⁶ Srov. NIEŚPIAŁ, T. „Najważniejsze wiadomości z Polski i ze świata“. *Aktualne wiadomości z dnia - rp.pl* [online]. [cit. 24.03.2023]. Dostupné z: <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art8152021-14-latka-usunela-ciaze>.

⁷⁷ Srov. SREERAMAN, V. R. „Poland Moves One Step Closer to Passing Abortion Law“. *Medindia - Trusted Information on Health & Wellness* [online]. [cit. 24.03.2023]. Dostupné z: <https://www.medindia.net/news/Poland-Moves-One-Step-Closer-to-Passing-Abortion-Law-87174-1.htm>.

svoje rozhodnutí. Výsledkem bylo narození dítěte, které s nevléčitelnými vadami žilo pouhých deset dní.⁷⁸

4.2. Černé protesty a navazující demonstrace

Černé protesty započaly v roce 2016 v Polsku jako reakce na navrhovaný zákon, který měl úplně znemožnit provedení interrupcí. Počátečním podmětem bylo hlasování v Sejmu, které mělo rozhodnout, zda zákon vejde v platnost. V září byl institutem Ordo Iuris vytvořen projekt s názvem „Stop potratům“, který získal kolem půl milionu hlasů. Zákonem by došlo k absolutnímu omezení přístupu k interrupcím a trestní odpovědnost za způsobenou smrt počatého dítěte. Všechny ženy, které by zažádaly o interrupci, by podle zákona byly trestně stíhány. Pravicové strany se k tomuto návrhu staví kladně a snaží si obhájit jeho účelovost. Stěžejní je zde vládnoucí konzervativní pravicová strana Právo a spravedlnost, která přijetí zákona podpořila. Uvažování o přijetí zákona vyvolalo ve společnosti značné neshody a zastánci opačného názoru se začali bránit. Jedním z hlavních iniciátorů byly nadace Dziewuchy Dziewuchom (Dívky dívkám) a Strajk Kobiet (Stávka žen), ke kterým se přiklánělo vícero levicových stran, jako strany Razem (Společně) a Komitet Obrony Demokracji (Výbor pro obranu demokracie). První protest proběhl 22. září před budovou Sejmu. Protest zároveň zahrnoval mediální rozkol, kde ženy propagovaly fotografie v černém oblečení a snažily se šířit nesouhlas s navrženým zákonem.⁷⁹

Největší veřejný protest od dob demonstrací vedených hnutím Solidarita, vypukl v pondělí 3. října 2016. Protest nesl název „Černé pondělí“ a jeho součástí se stalo celkem 143 shromáždění s celkovým počtem 100 000 účastníků. K protestům došlo jak ve větších městech, jako je Varšava, Krakov, Gdaňsk, Poznaň, Lodž, tak i ve městech menších. Zjevnost a velká míra nesouhlasu, která panovala v tomto období v polských ulicích, vedla Sejm k rozhodnutí zamítnout návrh zákona zakazujícího interrupce.⁸⁰

Obdobné jednání Sejmu o úplném zrušení přístupu k interrupcím probíhalo taktéž v roce 2018. Protesty tentokrát nesly název „Černý pátek“ a měly opět zabránit navrhovanému zákonu. Hnutí Strajk Kobiet oslovilo veřejnost, která s návrhem nesouhlasí, aby vyšla do ulic a projevila

⁷⁸ Srov. KOTIUK, I. Kalendarium - 100 lat historii walki o prawo do aborcji w Polsce - Archiwum Osiatyńskiego. *Archiwum Osiatyńskiego - monitorujemy praworządność w Polsce* [online]. [cit. 24.03.2023]. Dostupné z: <https://archiwumosiatynskiego.pl/wpis-w-debacie/kalendarium-100-lat-historii-walki-o-prawo-do-aborcji-w-polsce/>.

⁷⁹ Srov. GESSEN, M. „The Abortion Protests in Poland Are Starting to Feel Like a Revolution“. *The New Yorker* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/our-columnists/the-abortion-protests-in-poland-are-starting-to-feel-like-a-revolution>.

⁸⁰ Srov. NOWOSIELSKA-KRASSOWSKA, M. „Polki wyszły na czarny protest“. *TVN24* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostupné z: <https://tvn24.pl/magazyn-tvn24/polki-wyszly-na-czarny-protest,75,1563>.

tak svůj názor v rámci hromadných protestů. Opozičním protestem byla akce nazvaná „Bílý pátek“, která měla výrazně podpořit odsouhlasení zákona a projevit názor zastánců zákazu interrupcí.⁸¹

Po neúspěšných snahách o úplné omezení potratového zákona proběhl další pokus v roce 2020. Polský ústavní soud přišel s omezením pasáže zákona, která vyjadřovala svolení k provedení interrupce v případě zásadních vad ve vývoji plodu. Hlavními aktéry v tomto rozhodnutí je politická strana Právo a spravedlnost a katolická církev. Demonstrace v ulicích polských měst se konaly od 22. října, kdy se hnutí Strajk Kobiet snažilo prosadit několik bodů, které by zákon měl splňovat. Mezi tyto body patří dodržování práv žen, legální potraty, sexuální výchova a antikoncepce, lidská práva a podpora pro lidi s postižením, sekulární stát, úprava rozpočtu, řádná funkce ústavního tribunálu, ombudsmana, Nejvyššího soudu a demise vlády.⁸²

4.3. Současná krize

K pochopení aktuální situace je taktéž nutné zmínit případy a důsledky, které vedly k současné krizi v souvislosti s interrupčním zákonem a jeho využitím. Situace, která zásadně přispěla k této krizi, pobouřila širokou veřejnost a dostala se nejen do tavných médií. Případ, který nezůstává pouze na území Polska, ale stává se velice medializovaným i v zahraničí. Jedná se o smrt Izabely Sajbor z polského města Pszczyna, ke které došlo 22. září 2021. Izabela se do nemocnice dostavila ve 22. týdnu, několik týdnů po tom, co se dozvěděla, že její plod trpí Edwardsovým syndromem. Byla přijata k předčasnému porodu, kde zároveň zažádala o interrupci, protože plod měl minimální šanci na přežití. Lékaři odmítli interrupci vykonat z důvodu, že plodu stále bije srdce, tudíž jim takové rozhodnutí zákon nepovoluje. Po několika hodinách plodu přestalo být srdce. Izabela v těchto hodinách svého života trpěla velkými bolestmi a v důsledku odmítnutí provedení interrupce zemřela na sepsi. Spekulace veřejnosti obsahují obvinění strany lékařů i strany zákona. Na jedné straně stojí tvrzení, že lékaři měli život Izabely zachránit, protože se jednalo o ohrožení života matky. V tomto případě zákon

⁸¹ Srov. KOTIUK, I. Kalendarium - 100 lat historii walki o prawo do aborcji w Polsce - Archiwum Osiatyńskiego. *Archiwum Osiatyńskiego - monitorujemy praworządność w Polsce* [online]. [cit. 24.03.2023]. Dostupné z: <https://archiwumosiatynskiego.pl/wpis-w-debacie/kalendarium-100-lat-historii-walki-o-prawo-do-aborcji-w-polsce/>.

⁸² Srov. STRAJK KOBIEŃ. „Dymisja rządu i Julii Przyłębskiej. Czego jeszcze żąda Ogólnopolski Strajk Kobiet? Co się wydarzy w środę 28 października?” *Wyborcza.pl* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostupné z: <https://wyborcza.pl/7,162657,26445467,dymisja-rzadu-i-julii-przylebskiej-czego-jeszcze-zada-ogolnopolski.html#S.koronawirus-K.C-B.1-L.1.duze>.

stále interrupce povoluje. Na straně druhé stojí tvrzení, že lékaři neměli jinou možnost než počkat, zda plod opravdu zemře.⁸³

Smrt Izabely vyvolala ve společnosti značné nepokoje a další sérii pochybností, která o interrupčním zákonu panuje. Reakcí se stala rozsáhlá síť demonstrací, která vypukla v polských městech jako opětovný nesouhlas s interrupčním zákonem a jeho důsledky. Demonstrace byly označovány názvem „Ani jednej więcej (Už ani jedna)“. Došlo k rozpoutání kulturní i mediální války, protože vláda odmítala nést za smrt Izabely jakoukoliv odpovědnost a vinila ze vzniklé situace lékaře. Lékaři se ovšem naopak odvolávají na respektování zákona. Ze strany demonstrantů docházelo především k požadavkům cíleným k rozvolnění interrupčního zákona. Neshody se rozšiřovaly i ve zmíněných médiích, prostřednictvím kterých začalo docházet i ke sporům o lidskou důstojnost a váhu lidského života. Silným názorem se stala myšlenka, že Izabela žila život ve zdraví, měla rodinu, přátele a plány do budoucna. I přesto nebyl na její život brán zřetel.⁸⁴

Ačkoliv by se dalo očekávat, že po předchozím případě dojde ke snaze polské společnosti podobným případům zabránit, v následujícím roce 2022 došlo k dalšímu úmrtí. Žena jmenovaná v médiích jako Agnieszka T., zemřela 25. ledna 2022 na sepsi. V prosinci předchozího roku byla přijata do nemocnice s těhotenskými komplikacemi. Agnieszka čekala dvojčata a po dvou dnech od návštěvy nemocnice došlo ke smrti prvního z plodů. Po dalších dvou dnech zemřel i plod druhý. Plody nebyly z těla matky odebrány ihned, ale až po dalších dvou dnech od smrti druhého plodu. Stav Agnieszky se zhoršil, její tělo reagovalo sepsí, a tak v lednu 2022 zemřela. Následovala další vlna sporů o tom, zda se jednalo o pochybení ze strany lékařů, nebo o samotné znění zákona.⁸⁵

V této části jsem stručně zmínila nejzásadnější a nejznámější případy, které se odehrály v důsledku omezení interrupcí v Polsku ve 21. století. I přes opakovaná úmrtí a komplikace v lékařství se situace nemění, naopak se nesouhlas se zavedeným zákonem stupňuje. Stále dochází k dalším návrhům o zpřísnění stávajícího zákona, což vede společnost k nekonečným

⁸³ Srov. BELL, M., VANDORNE, S. „Poland has some of the strictest abortion laws in Europe. Izabela Sajbor's family say those laws are responsible for her death“. *CNN* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2022/06/28/europe/poland-abortion-law-izabela-sajbor-death-intl-cmd/index.html>.

⁸⁴ Srov. SZAFRAŃSKI, J., PRZYBORSKA, K. „Ani jednej więcej!“ Po śmierci Izy odbyły się demonstracje w całej Polsce. Dla córek, sióstr, żon“. *Krytyka Polityczna* [online]. [cit. 29.03.2023]. Dostupné z: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/przyborska-biejat-ani-jednej-wiecej-pod-tym-haslem-w-calej-polsce-odbyly-sie-demonstracje-po-smierci-izy/>.

⁸⁵ Srov. PRUS, A. „Co zabilo Agnieszkę T.? Těhotná žena jako politická osoba“. *Heroine.cz* [online]. [cit. 29.03.2023]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/komentare/7234-co-zabilo-agnieszku-t-tehotna-zena-jako-politicka-osoba>.

sporům o lidských právech a váze lidského života. V ženách tato situace vyvolává strach, tudíž se často rozhodují pro zažádání o interrupci v jiných zemích, kde jsou interrupce legální.

4.4. Potratová turistika

Potratová turistika, taktéž cestování do jiné země, kde je interrupce legální, je dalším důsledkem stávajícího zákona v Polsku. Ženy v Polsku se dostávají do situace, kdy jim interrupce nemůže být provedena ze socioekonomických, psychických, nebo jiných osobních důvodů. Zároveň i v případech, kdy je ohrožen život matky, a interrupce by tak měla být podle zákona legální, došlo k neprovedení interrupce a úmrtí několika žen. Ženy se tak v případě potřeby rozhodují pro cestování za provedením interrupce do jiných zemí. Skutečnost, že je Polsko součástí Evropské unie, takové rozhodnutí žen poměrně ulehčuje. Ženy mohou svobodně cestovat a zažádat tak o interrupci v zemi, kde je legální. Ve většině evropských zemí je interrupce legální a spadá mezi poskytnutí standartních zdravotních služeb. Často se jedná právě o země jako je Česká republika, Slovensko, Německo, Rakousko a Velká Británie. Jedná se samozřejmě i o další evropské země. V některých zemích jsou interrupce finančně nákladné, ale například ve Velké Británii je možnost požádat o interrupci do 24. týdne těhotenství zdarma.⁸⁶

V některých zemích, kde je interrupce legální, zároveň existují různé skupiny, které pomáhají polským ženám v přístupu k bezpečným interrupcím. Příkladem takové skupiny je skupina Ciocia Czesia, která se snaží o pomoc polským ženám v České republice. Snaží se ženám poskytnout veškeré informace, které při rozhodnutí k interrupci potřebují. Tato skupina je též přítomná i v dalších evropských zemích, příkladem je Ciocia Vienna a Ciocia Bassia. Tyto skupiny fungují především prostřednictvím médií, kde jsou dostupné všechny informace, které ženy potřebují.⁸⁷ Média jsou také hlavním zdrojem, kde se ženy mohou o cestování za interrupcemi dozvědět více informací, tudíž je potratová turistika stále čtenější. V médiích jsou dostupné informace, jakým způsobem se dostat k legálním interrupcím, jak jsou cenově náročné a koho v případě problému kontaktovat.

⁸⁶ Srov. „Turystyka aborcyjna“. *Federa.org.pl* [online]. [cit. 29.03.2023]. Dostupné z: <https://federa.org.pl/turystyka-aborcyjna/>.

⁸⁷ Srov. „O nas – Ciocia Czesia“. *Ciocia Czesia* [online]. [cit. 29.03.2023]. Dostupné z: <https://ciociaczestia.pl/onas/>.

5. Transkulturní reflexe prostřednictvím díla Mary Douglas

K transkulturní reflexi jsem si vybrala dílo *Čistota a nebezpečí* od antropoložky Mary Douglas. Záměrně spojuji transkulturní reflexi s konkrétní teorií kultury, protože prostřednictvím univerzálních kategorií můžeme vysvětlit způsob myšlení a chování v různých společnostech a kulturách. Pomocí tohoto díla zasadím situaci v Polsku do transkulturní perspektivy a zároveň tuto situaci vysvětlím z perspektivy díla *Čistota a nebezpečí*. Mary Douglas v této knize pracuje s pojmy nečistota a tabu, kterými se snaží vysvětlit lidské chování v určitých situacích. Na základě těchto pojmů dochází ke kategorizaci světa kolem nás, což může vést k rozdílnému chápání procesů, které se kolem nás dějí. Již v některých předchozích kapitolách jsem kategorie nečistota a tabu v souvislosti se situací interrupcí v Polsku zmínila, abych s nimi v této kapitole mohla pracovat. Interrupce samotná, jako bioetické téma, je často s kategoriemi nečistota a tabu spojována, proto bych chtěla podrobněji rozpracovat, proč jsou tyto pojmy uváděny do souvislosti.

Mary Douglas je jednou z významných představitelk symbolické antropologie a britské sociální antropologie. Narodila se 25. března ve městě Sanremo v Itálii. Pro antropologii se rozhodla už při studiu Oxfordské univerzity, kde se přihlásila na Institut sociální antropologie. Vlivným antropologem, který Mary Douglas provázel studii, byl antropolog Edward Evan Evans-Pritchard. Před tím, než vydala samotné dílo *Čistota a nebezpečí*, absolvovala několik terénních výzkumů Afriky. V těchto výzkumech však pokračovala i po vydání tohoto díla. Mary Douglas zásadním způsobem ovlivnila moderní antropologické myšlení i další humanitní obory.⁸⁸

Počátky symbolické antropologie sahají do 60. let 20. století. Do popředí se začala dostávat snaha o interpretaci kultury prostřednictvím určitých stěžejních symbolů, které byly vyjadřovány například na základě rituálů nebo příbuzenských systémů. Mezi představitele symbolické antropologie patří taktéž Victor Witter Turner, Clifford Geertz a Pierre Bourdieu. Zdroje, ze kterých symbolická antropologie čerpá, zahrnují především myšlenky ze společenských a humanitních věd. Jedná se o myšlenky, které ovlivnily britské antropology a následně se jimi zabývali i antropologové ze Spojených států. Mezi další inspirace britské symbolické antropologie patřily teorie Emile Durkheima. Dílo, které Mary Douglas zpracovala, můžeme zařadit na pomezí symbolické a strukturální antropologie. Společně s představitelem Claude-Lévi Straussem nepřijímala názory, že se příslušníci preliterárních společností liší

⁸⁸ Srov. DOUGLAS, M. *Čistota a nebezpečí: analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014, s. 7.

způsobem myšlení od příslušníků západních společností. V 80. letech se Mary Douglas začala věnovat otázkám západních společností. I v tomto období napsala několik stěžejních děl, například knihu *Riziko a Kultura*. Na závěr své pracovní dráhy se začala věnovat antropologickému studiu Starého zákona.⁸⁹

5.1. Čistota a nebezpečí

V této části rozeberu hlavní myšlenky díla *Čistota a nebezpečí*, které jsou pro tuto práci stěžejní. Budu se věnovat pojmům znečištění, nebezpečí a tabu. Nejprve je zde nastíněno pojetí daných kategorií v 19. století. V 19. století byly v primitivních náboženských kulturách spatřovány dvě zvláštnosti, které je odlišovaly od ostatních světových náboženství. Jednou z nich je fakt, že tato náboženství byla inspirovaná strachem, druhá z nich pak byla inspirace myšlenkou znečištění a hygieny. A protože strach utlumuje rozum, lze ho brát jako původce existence dalších zvláštností v původních kulturách, jako je například idea poskvrnění. Špína jako taková je dnes většinou vykládána jako nepořádek. Je skutečná však pouze v očích pozorovatele. Snaha vyhnout se špině by neměla být brána jako zbabělý čin nebo negativní jev, ale snaha o nastolení řádu a zorganizování vlastního prostředí. Prostředí, ve kterém žijeme, se vždy snažíme uspořádat, abychom se v něm cítili dobře.⁹⁰

Představy o znečištění fungují ve společnosti na dvou úrovních. Jedná se o úroveň instrumentální a expresivní. V rámci instrumentální úrovně se lidé snaží mít vliv na chování druhých. Postoje, názory a víra pak umocňují společenský tlak. Zejména víra v nebezpečí nemusí být pouhou manipulací, ale jedná se i o nebezpečí, u kterého se člověk bojí, že si ho přitáhne do života vlastním chováním a jednáním. Ideální společnost je chráněna určitou hrozbou nebezpečí, kterou se vynucuje dodržování zákona. Na této úrovni se myšlenky znečištění vztahují ke společenskému životu.⁹¹

Skutečnost, jak chápat lidský řád, může být vysvětlena i na lidské sexualitě. Podle některých představ je jedno pohlaví ohroženo v případě kontaktu s pohlavím druhým. Často jsou podle tohoto pravidla ohroženi muži, ale může to být i naopak. Podobným pravidlem může být skutečnost, že se opačná pohlaví vzájemně ohrožují tělesnými tekutinami. Tyto vzorce sexuálního ohrožení můžeme vysvětlit jako určité vyjádření hierarchie a symetrie. To, co je platné pro znečištění v sexualitě, platí i pro tělesně znečištění. Obě pohlaví slouží jako vzor spolupráce a osobitosti společenských jednotek. Reakce na špínu může být totožná

⁸⁹ Srov. DOUGLAS, M. *Čistota a nebezpečí: analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014, s. 7–28.

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 35–36.

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 37.

s reakcí na anomálii nebo nejednoznačnost. Identifikování anomálie může vést k úzkosti nebo snaze se danému podnětu vyhnout. V kultuře, která je zorganizovaná myšlenkami náказы a očištění, se jedinci dostávají do situace, kde je jejich myšlení podmaněno kategoriemi, které jsou chráněny pravidly trestu a vyhnutí se. Může se zdát, že není možné, aby se člověk vymanil z uznávaných a dlouhodobých idejí své společnosti.⁹²

Naše myšlenky o nečistotě se vztahují k péči o hygienu a zároveň k respektu ke konvencím. Pravidla hygieny se časem mění podle toho, jakým způsobem se mění naše poznání. Ať už taková pravidla respektujeme, či nerespektujeme, není zde nic, co by naznačovalo spojitost mezi posvátností a špínou. U primitivních společností je však tato spojitost zřejmá. Pro nás jsou posvátné věci spojovány s kategorií čistoty. Posvátnost v primitivních kulturách bývá spojována i s kategorií zákazu. V jiných kulturách je pojem čistoty a nečistoty relativní. Co je čisté ve vztahu s něčím, může být nečisté ve vztahu s něčím jiným. Další zásadní kategorií je pojem tabu. Tabu posvátnosti a tabu znečištění spolu mohou být v souladu, protože preliterární společnosti mezi posvátným a nečistým nemusí rozlišovat. Tabu, která jsou podmiňována strachem, mají člověka ochránit před negativními silami.⁹³

Primitivní pravidla nečistoty berou v potaz materiální okolnosti činu a pohlíží na něj jako na dobrý, nebo špatný. Například kontakt s krví, mrtvým tělem nebo slinou může být považován za nebezpečný. Křesťanská pravidla posvátnosti naopak nekladou důraz na materiální okolnosti, ale odvíjí se od motivů a sklonů jednajícího. V primitivních náboženstvích je tedy kategorie nečistoty a posvátnosti nerozlišována. U vyspělých náboženství se kategorie znečištění nebere vůbec v potaz.⁹⁴

Náboženství a rozum nejsou podle některých filosofů v souladu, a tudíž nezbylo nic jiného než čekat, že se objeví nová forma náboženství. Z tohoto důvodu začal proces oslabování částí křesťanské doktríny, které jsou považovány za zjevené. Na jejich místo pak byly dosazeny etické principy. Cílem bylo odklonit se od zjevení a přijmout morálku jako základ náboženství. V náboženství se nejedná o náhodný vztah mezi jednotlivcem a nadpřirozenými silami. Je to vztah všech členů společenství k moci, která má na srdci jeho dobro. S těmito myšlenkami je spojován antropolog Robertson Smith.⁹⁵

⁹² Srov. DOUGLAS, M. *Čistota a nebezpečí: analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014, s. 38–39.

⁹³ Srov. tamtéž, s. 41–46.

⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 45–46.

⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 49–56.

Symbolika znečištění je spojována i s vykonáváním rituálu. Například se uvádí, že zvyk mytí rukou, který prováděli Židé, je měl ochránit před nákazou moru. V Indii je zase nečistota spojována s příslušností do dané kasty a s konkrétními akty. Takových symbolických vyjádření nečistoty najdeme v různých kulturách nespočet. V některých kulturách dochází k rozlišování čistého a nečistého na těch nejpodrobnějších úrovních. Může se jednat o rituální chování ohledně porodu, menstruace i smrti. Důraz na čistotu v dnešní společnosti není jen pouhým prvkem hygieny, ale i snaha o uspořádání a vyznání se ve světě. Na základě těchto kategorií třídíme své myšlenky a klasifikujeme naše zkušenosti. Pokud z myšlenek o špíně odstraníme pojem hygieny a patogenity, dostáváme se opět k symbolickému systému. Jako příklad lze uvést, že boty jako takové nevnímáme jako nečisté, ale boty položené na jídelním stole už za nečisté považujeme. Rituály tvoří ve společnosti realitu, která by bez nich byla nemyslitelná. Ve společnosti potřebujeme symbolické jednání k navázání vazby k druhým.⁹⁶

S teorií nečistoty se setkáváme i v Bibli. Ať už se jedná o znečištění v případě pozření konkrétního zvířete nebo kontakt s nečistou tělesnou tekutinou. Jelikož je ve Starém zákoně požehnání vysvětleno jako zdroj všeho dobra, Boží požehnání člověku umožňuje život na zemi. Člověk chce být požehnaný, tudíž se musí chovat podle daného řádu. Zároveň je nutno nahlížet na problematiku posvátné nákazy z hlediska tříd kultur, ve kterých se ideje znečištění tvoří.⁹⁷

S konceptem nečistoty se dostáváme k různému pojetí těhotenství v odlišných primitivních kulturách. U kmenu Lelelů se na pozici nenarozeného dítěte nahlíží jako na nejasnou. Zároveň se k němu přistupuje jako ke zranitelnému a nebezpečnému. Nenarozené dítě je v tomto kmene považováno za nebezpečné pro ostatní členy kmenu. Dále ve kmene Nyakyusů jsou přesvědčeni, že pokud se těhotná žena dostane do kontaktu s některými lidmi a věcmi, dojde k jejich znečištění. Obdobně je v některých kmenech nahlíženo na menstruační krev, potraty a sexuální styk.⁹⁸

Všechna klasifikace nebezpečí a moci je součástí komunikace a tvorby společenských forem. Lidé stojící mimo strukturu společnosti jsou často považováni za hrozbu. Riziko znečištění se objevuje tehdy, když je napadena forma. Osoba procházející stavem znečištění je vždy ta špatná, která se odchýlila od hranice. Každá kultura je tvořena určitými společenskými strukturami a zprostředkovává nám zkušenost. Pro většinu lidí je ideální, když je taková

⁹⁶ Srov. DOUGLAS, M. *Čistota a nebezpečí: analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014, s. 66–74.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 89–93.

⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 140.

zkušenost daná a neměnná. Jakákoliv změna pak nutí člověka zkušenost přehodnotit, a to je pro něj obtížné.⁹⁹

5.2. Paralela s interrupčním zákonem v Polsku

V této části se pokusím osvětlit souvislost kulturní situace v Polsku, která se vztahuje k zákazu interrupcí, s dílem Čistota a nebezpečí. Jak již bylo nastíněno, zásadními kategoriemi jsou v tuto chvíli pojmy nečistoty, tabu a nebezpečí. Znečištění zde nevnímáme pouze jako otázku hygieny, ale jako vnímání funkce společenského řádu. V Polsku je vlivnou silou křesťanství, které má stěžejní vliv na interpretaci interrupčního zákona. Podle křesťanských konvencí je umělé ukončení těhotenství nepřijatelné a morálně neospravedlnitelné. Ostatní stoupenci tohoto názoru, ačkoliv nemusí být praktikující křesťané, taktéž věří v onu morální neospravedlnitelnost. Víra je podle Mary Douglas pro společenský systém rovněž důležitá, protože udržuje strukturu a systém společnosti. Věřícím se v křesťanství dostává jediné zkušenosti, že interrupce je nemorálním, zakázaným činem. Danou zkušenost je pak velice náročné změnit, když člověk dosazuje veškerou víru ve zkušenost, která mu byla prvně dána. Přesně tak je to i v případě setkání s nečistým. Jestliže je podle zkušenosti člověka jistý čin, tedy interrupce, nečistý, bude tak se svou zkušeností pracovat i nadále. Nemusí se ani tolik jednat o to, že by čin nebyl absolutně ospravedlnitelný, ale změna zkušenosti by vedla k narušení řádu. Člověk se stále snaží svět kolem sebe uspořádat tak, aby nebyl v rozporu s jeho zkušenostmi a aby se v něm cítil pohodlně.

Snažím se pojetí zákazu interrupcí v Polsku interpretovat jako situaci, ve které jsou interrupce považovány za nečisté. Čistota nemusí souviset s morálními principy, ale se strachem z narušení struktury a systému, ve kterém žijeme. V případě, že by člověk, který je na základě všech dosavadních zkušeností přesvědčen, že interrupce je nelegální, měl změnit svůj názor, může to v něm vyvolat obavu z nebezpečí. Nebezpečí, které vyvstane z narušení jeho zorganizovaného řádu. Nebezpečí může přijít prostřednictvím nesouhlasu ostatních, naborání vlastních konvencí, společenského vyloučení, nebo nemusí přijít vůbec. Strach z něj je však součástí při každé zásahu do organizované struktury.

Každá kultura nahlíží na kategorie čistoty a nebezpečí jinak. Ať už se jedná o křesťany nebo ateisty, v Polsku celou řadu lidí spojuje právě víra ve skutečnost, že jsou interrupce špatné. Jednak se jedná o situaci, která je sama o sobě tabuizovaná a zcela závažná. V mnoha kulturách

⁹⁹ Srov. DOUGLAS, M. *Čistota a nebezpečí: analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014, s. 214–217.

jsou různé akty spojené právě se sexualitou, porody a potraty považovány za nečisté. V mnoha dalších se může jednat o naprosto opačný názor, samotné Polsko se v tomto rovněž neshoduje. Já zde ale hledám souvislost přímo se zákazem a odsouzením interrupcí. Ženy, které podstoupí interrupci se dopouští trestného činu stejně tak, jako lékaři, kteří interrupce poskytnou. V případě využití kategorie nečistoty je pak s těmi, kteří porušili zákon, zacházeno jako s nečistými. Nečistí jsou ti, kteří se prohřešili proti zákonu a zaslouží si tak trest. Obecně strach z nečistoty a nebezpečí si vynucuje dodržování zákona. Když ho někdo poruší, přichází sankce nebo odsouzení.

Hlavní faktor, který zde může posilovat vnímání nečistoty, je otázka smrti. Interrupce je závažné téma, kde se jedná o spor o lidský život a důstojnost. Jedná se o bioetickou a rozporuplnou problematiku, proto změna zkušenosti může být v tomto případě ještě složitější. Interrupce bývá často svými odpůrci spojována s vraždou nebo zabitím. Cílené usmrcení plodu může být považováno za nečisté, protože smrt je také spojována s kategorií nečistoty a strachu. V tabu smrti je smrt spojována se strachem a pokud není přirozená, v mnoha společnostech je odsouzena a považována tak za spojení s nečistotou.

Další možnou interpretací strachu a nečistoty může být v tomto případě ohrožení konceptu matky a mateřství. V případě, že se žena rozhodne pro interrupci, z vlastní vůle se v tu chvíli vzdává mateřství. Při narušení konceptu vztahu matky a dítěte dochází k zásahu do myšlenkového a hodnotového řádu, na který jsme zvyklí. Na základě této teorie pak může být interrupce vnímána jako pošpinění konceptu matky a jeho funkce.

Tato paralela pomocí zmíněných kategorií měla za cíl vysvětlit stále eskalující striktnost interrupčního zákona v Polsku. Ačkoliv některé důsledky otřásly polskou společností, stále se uvažuje o dalším zpřísnění zákona. Nebavíme se zde o skutečnosti, na jakou stranu je správné se postavit v otázce legality interrupcí. Bavíme se o skutečnosti, proč i přes některé závažné důsledky někteří lidé stále žádají o zpřísnění zákona. Takové rozhodnutí si mnoho lidí nedokáže vysvětlit. K možnému vysvětlení z hlediska symbolické antropologie může sloužit právě tato reflexe. Může se totiž jednat o sílu zkušeností jednotlivých lidí, která je tak závažná a složitá změnit.

6. Závěr

Tato práce je zaměřena na situaci týkající se interrupcí v Polsku a stále více zpřísňovaný interrupční zákon. Situace je stále aktuální a diskutovaná, zároveň se zdá být některými lidmi opomíjená. Cílem této práce bylo nastínit průběh událostí, které vedly ke změně interrupčního zákona v Polsku, a vytyčit mezníky, které se k takovým změnám pojí. Zároveň bylo stěžejní analyzovat politické a kulturní pozadí, bioetickou stránku problematiky interrupcí a důsledky, ke kterým celá situace vedla. Cílem transkulturní reflexe bylo interpretovat danou situaci prostřednictvím díla Čistota a nebezpečí od Mary Douglas.

Práce je zaměřena na pohled a argumenty obou stran, jak pro-life, tak pro-choice. Stěžejní je zde analyzovat, proč k zpřísňování zákona stále dochází, když má v některých případech jeho dodržování fatální důsledky. Na jedné straně stojí vliv křesťanství, který interrupce shledává jako nemorální a zakázané, protože život je dar Boží a nikdo nemá právo do něj zasáhnout. Na straně druhé stojí ženy a jejich rodiny, které chtějí mít svobodnou volbu rozhodnout se o vlastním těle. Tato dvě východiska jsou samozřejmě propustná a mezi nimi se najde řada lidí, která stojí někde mezi jednotlivými stranami. V této propustné sféře se nachází i zastánci, kteří sice své názory odvolávají na křesťanskou etiku, ale v důsledcích jde jejich jednání proti této etice. Smrt žen, ke které došlo v důsledku přísného interrupčního zákona může být sice ospravedlňována tím, že šlo především o ochranu života nenarozeného dítěte. Problémem zde je, že z pohledu křesťanské etiky má život ženy stejnou váhu, žena je stejně tak osobou, jako počaté dítě. I přesto nebyl na ohrožení života těchto žen brán zřetel a byl upřednostněn život nenarozeného dítěte.

Historická stránka naznačuje, jak se vyvíjela situace ve 20. století a jak se interrupční zákon měnil a vyvíjel. Zároveň poukazuje na politické a kulturní pozadí, které je v tomto kontextu neopomenutelné. Klíčová je funkce křesťanství a osoba Jana Pavla II., která značně ovlivnila pohled polské společnosti na problematiku interrupcí. Zejména pak rovněž hnutí Solidarita, které podpořilo pád komunistického režimu v Polsku. V současné době je vlivným hybatelem politická strana Právo a spravedlnost, která společnosti dává najevo svůj striktní názor.

Bioetická perspektiva je v tomto případě zásadní, ačkoliv je jisté, že pravděpodobně nikdy nedojdou všichni lidé ke stejnému názoru ohledně pohledu na interrupce. Proto bylo třeba zmínit interpretace obou stran, pro-life i pro-choice, a to i v kontextu Polska. V Polsku vzniklo mnoho organizací, nadací a iniciativ, které se staví na jednu nebo druhou stranu a snaží se jejich názory podpořit. Některá tato uskupení se snaží hájit lidská práva, důstojnost člověka a lidský

život. Některá se naopak snaží spíše tvrdě propagovat své názory, především prostřednictvím médií, a tím dochází k ještě silnější polarizaci společnosti.

V důsledcích pak dochází ke společenské krizi, tragickým situacím a veřejným rozbrojům. Práce nastiňuje několik situací, kdy došlo ke smrti žen, ačkoliv k nim dojít nemuselo. Z důvodu těchto tragických událostí pak dochází k veřejným demonstracím a nepokojům v polské společnosti. Společnost se třísťí a ženy se často musí uchýlit k rozhodnutím, která jsou fatální pro ně, případně jejich budoucí děti. Nejsou to však pouze demonstrace a společenské nepokoje, se kterými se společnost potýká. Dochází k takzvané potratové turistice, kdy ženy za interrupcemi cestují do jiných zemí. K tomuto rozhodnutí se uchylují zejména ze strachu, nebo z důvodu, že se ocitají v situaci, která není zákonem povolena.

Transkulturní reflexe se pak snaží celý tento kontext interpretovat pomocí kategorií nečistoty, nebezpečí a tabu. Snaží se vysvětlit stálé zpříšňování interrupčního zákona jako určitý strach z narušení řádu. Čistota z hlediska symbolického není pouze otázkou hygieny, ale i otázkou řádu a organizované struktury. Proto, když se člověk setká se zkušeností, která je následně narušena, může ji člověk vnímat jako druh nečistoty. Stejně tomu tak může být s pohledem na interrupce. V případě, že je v naší prvotní zkušenosti interrupce zakázána a nemorální, je tato zkušenost součástí našeho řádu. Pokud bychom se pokusili o změnu této zkušenosti, může být náš řád narušen, a tak dochází ke klasifikaci interrupcí jako nečistých.

Samotná tematika interrupcí bude vždy problematičtější a plná rozporů. Proto je důležité sledovat ji z vícero perspektiv a snažit se tyto perspektivy pojmenovat i pochopit. Práce se snaží o pochopení těchto perspektiv, ale zároveň o vysvětlení pomocí jedné z teorií kultury. Situace v Polsku už dospěla do bodu, kdy jsou důsledky tragické a polarizace společnosti stále silnější. V této problematice není tak důležité dojít k jednotnému názoru, jako omezit rizikové a tragické důsledky a enormní polarizaci společnosti.

7. Bibliografie

Literatura

1. BAHOUNEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: Key Publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-09-0.
2. *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): podle ekumenického vydání z roku 1985*. 2. katolické vyd. Praha: Zvon, 1991. ISBN 8071130095.
3. BRECK, J. „Bioethical Dilemmas and Orthodoxy“, In: *Sourozň, A Journal of Orthodox Life and Thought*, Number 71, February 1998, s.1–12, ISSN 0950-2742.
4. DOUGLAS, M. *Čistota a nebezpečí: analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern, 2014. KULA. ISBN 978-80-87580-91-2.
5. FRIEDL, J., JUREK, T., ŘEZNÍK, M. a WIHODA, M. *Dějiny Polska*. Přeložil Martin VESELKA. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-306-8.
6. GIDDENS, A. *Sociologie*, (Přeložil J. Kačab), Nakladatelství Argo, 2005. ISBN 8072031244.
7. HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*. Čtvrté, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Galén, [2015]. ISBN 978-80-7492-204-6.
8. CHAZAN, B. *The story of abortion law in Poland. Entre Nous*. Copenhagen, Denmark. 1996. vol. 34–35, n. 16. ISSN 1014-8485.
9. CHWALBA, A. *Polsko 1989-2008: dějiny současnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009. ISBN 978-80-7325-185-7.
10. JAN PAVEL II., *Evangelium vitae, Radostná zvěst života*. Zvon, České katolické nakladatelství, Praha, 1995. ISBN 80-7113-139-3.
11. JAN PAVEL II., *Sollicitudo rei socialis, Starost o věc společenskou*. Zvon, České katolické nakladatelství, Praha, 1996. ISBN 80-7113-154-7.
12. KUBÁT, M. *Politika v Polsku po roce 1989: volby, volební systémy a jejich politické konsekvence: [učební text pro studenty Fakulty sociálních věd UK]*. Praha: Karolinum, 2000. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0133-8.
13. KUBÁT, M. *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století: institucionálně politická studie*. Praha: Dokořán, 2006. Bod (Dokořán). ISBN 80-7363-079-6.

14. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999. Kolumbus. ISBN 80-204-0737-5.
15. LOTZ, J. B. *Vědění a láska*. Praha: Vyšehrad, 1999. Logos (Vyšehrad). ISBN 80-7021-304-3.
16. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-486-1.
17. PACZKOWSKI, A. *Půl století Polska: 1939-1989*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0737-7.
18. POLÁKOVÁ, J. *Smysl dialogu: o směřování k plnosti lidské komunikace*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7021-966-9.
19. ŘEZNÍK, M. *Dějiny Polska v datech*. Praha: Libri, 2010. Dějiny států v datech. ISBN 978-80-7277-408-1.
20. TOURAINE, A., DUBET, F., WIEVIORKA, M. a STRZELECKI, J. *Solidarity: Poland 1980-81*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. ISBN 978-0521275958.
21. WALSH, M. *Jan Pavel II*. Brno: Barrister & Principal, 1995. ISBN 80-85947-03-x.
22. WANDY CZ, P. S. *Střední Evropa v dějinách od středověku do současnosti: cena svobody*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0657-5.

Ostatní zdroje

1. BELL, M., VANDOORNE, S. „Poland has some of the strictest abortion laws in Europe. Izabela Sajbor’s family say those laws are responsible for her death“. *CNN* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2022/06/28/europe/poland-abortion-law-izabela-sajbor-death-intl-cmd/index.html>.
2. ČTK, 2016. „O potratu v Polsku dál rozhodují ženy. Po černém protestu poslanci couvli“. *iDNES.cz* [online] [cit. 4.12.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/poslanci-v-polsku-odmitli-prisnejsi-zakon-o-potrtech.A161006_114822_zahranicni_lve.
3. GESSEN, M. „The Abortion Protests in Poland Are Starting to Feel Like a Revolution“. *The New Yorker* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/our-columnists/the-abortion-protests-in-poland-are-starting-to-feel-like-a-revolution>.

4. GÓRSKA, A. „Wspominamy dziś Agatę Lamczak, ofiarę polskiego „kompromisu” ws. aborcji. | Lewicowy przegląd“. *Lewica ma rigcz* [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostępne z: <https://www.rigcz.pl/2020/12/24/%F0%9F%AA%94wspominamy-dzis-agate-lamczak-ofiare-polskiego-kompromisu-ws-aborcji/>.
5. HEAD, T. „The Pro-Life vs Pro-Choice Debate“. *ThoughtCo.com is the World's Largest Education Resource* [online]. [cit. 06.01.2023] Dostępne z: <https://www.thoughtco.com/pro-life-vs-pro-choice-721108>.
6. Historia | Fundacja Centrum Praw Kobiet. *Centrum Praw Kobiet* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostępne z: <https://cpk.org.pl/o-nas/nasza-historia/>.
7. HUSSEIN, J., COTTINGHAM, J., NOWICKA, W., KISMODI, E. „Abortion in Poland: politics, progression and regression“. *Reproductive Health Matters*. [online] 2018. vol., 26 n. 52, ISSN 1467361. Dostępne z: doi: 10.1080/09688080.2018.1467361.
8. KLEPACZ, A. „Historia – Liga Kobiet Polskich“. *Liga Kobiet Polskich* [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostępne z: <https://ligakobietpolskich.pl/historia-lkp/>.
9. KOTIUK, I. Kalendarium - 100 lat historii walki o prawo do aborcji w Polsce - Archiwum Osiatyńskiego. *Archiwum Osiatyńskiego - monitorujemy praworządność w Polsce* [online]. [cit. 24.03.2023]. Dostępne z: <https://archiwumosiatynskiego.pl/wpis-w-debacie/kalendarium-100-lat-historii-walki-o-prawo-do-aborcji-w-polsce/>.
10. KOVÁŘ, P., KARHAN, J. „*Stav a vývoj zákonodárství umělého přerušení těhotenství ve světě a u nás.*“ In: *Mitlöhner, M. (ed.). Sborník referátů z 11. celostátního kongresu k sexuální výchově.* Praha: SPRSV, 2003 [cit. 30. ledna 2023]. Dostupné na: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2006011310>.
11. „Legalna Aborcja Bez Kompromisów – zbieramy podpisy!“ *Fundacja Centrum Praw Kobiet. Centrum Praw Kobiet* [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostępne z: <https://cpk.org.pl/legalna-aborcja-bez-kompromisow-zbieramy-podpisy/>.
12. MIKOŠKOVÁ, M., TUČEK, J. „Etická problematika interrupcí“. *Docplayer.cz* [online]. [cit. 04.01.2023]. Dostępne z: <https://docplayer.cz/108501641-Eticka-problematika-interupci-marie-mikoskova-jan-tucek.html>.
13. MINÁRIK, P. Polsko je jedničkou v poklesu pobožnosti. *Novinky.cz - nejčtenější zprávy na českém internetu* [online]. [cit. 18.12.2022]. Dostępne z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-polsko-je-jednickou-v-poklesu-poboznosti-340949>.

14. NIEŚPIAŁ, T. „Najważniejsze wiadomości z Polski i ze świata“. *Aktualne wiadomości z dnia - rp.pl* [online]. [cit. 24.03.2023]. Dostępne z: <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art8152021-14-latka-usunela-ciaze>.
15. NOWOSIELSKA-KRASSOWSKA, M. „Polki wyszły na czarny protest“. *TVN24* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostępne z: <https://tvn24.pl/magazyn-tvn24/polki-wyszly-na-czarny-protest,75,1563>.
16. „O nas – Aborcyjny Dream Team“. *ADT - twoja pomoc w aborcji gdy chcesz przerwać niechcianą ciążę* [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostępne z: <https://aborcyjnydreamteam.pl/o-nas/>.
17. „O nas – Ciocia Czesia“. *Ciocia Czesia* [online]. [cit. 29.03.2023]. Dostępne z: <https://ciociaczesia.pl/onas/>.
18. „O nas – Ogólnopolski Strajk Kobiet.“ *Ogólnopolski Strajk Kobiet* | [online]. [cit. 20.03.2023]. Dostępne z: <http://strajkkobiet.eu/co-robimy/>.
19. PRAŽSKÝ, B. „Problematika interrupcí v etickém kontextu“. *Zdravotnictví a medicína - Zdraví.Euro.cz* [online]. [cit. 06.01.2023] Dostępne z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/problematika-interruptci-v-etickem-kontextu-463862>.
20. PROCON.ORG. „Abortion - Top Arguments For and Against“. *ProCon.org* [online]. [cit. 02.02.2023]. Dostępne z: <https://abortion.procon.org/>.
21. PRUS, A. „Co zabiło Agnieszku T.? Těhotná žena jako politická osoba“. *Heroine.cz* [online]. [cit. 29.03.2023]. Dostępne z: <https://www.heroine.cz/komentare/7234-co-zabilo-agnieszku-t-tehotna-zena-jako-politicka-osoba>.
22. SREERAMAN, V. R. „Poland Moves One Step Closer to Passing Abortion Law“. *Medindia - Trusted Information on Health & Wellness* [online]. [cit. 24.03.2023]. Dostępne z: <https://www.medindia.net/news/Poland-Moves-One-Step-Closer-to-Passing-Abortion-Law-87174-1.htm>.
23. STRAJK KOBIEK. „Dymisja rządu i Julii Przyłębskiej. Czego jeszcze żąda Ogólnopolski Strajk Kobiet? Co się wydarzy w środę 28 października?“ *Wyborcza.pl* [online]. [cit. 26.03.2023]. Dostępne z: <https://wyborcza.pl/7,162657,26445467,dymisja-rzadu-i-julii-przylebskiej-czego-jeszcze-zada-ogolnopolski.html#S.koronawirus-K.C-B.1-L.1.duze>.
24. SULOVSÁ, L. „Velký přehled: Polská válka o potraty“. *Forum24* [online]. [cit. 27.11.2022]. Dostępne z: <https://www.forum24.cz/velky-prehled-polska-valka-o-potratty/>.

25. SZAFRAŃSKI, J., PRZYBORSKA, K. „Ani jednej więcej!” Po śmierci Izzy odbyły się demonstracje w całej Polsce. Dla córek, siostr, żon“. *Krytyka Polityczna* [online]. [cit. 29.03.2023]. Dostępne z: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/przyborska-biejat-ani-jednej-wiecej-pod-tym-haslem-w-calej-polsce-odbyly-sie-demonstracje-po-smierci-izy/>.
26. TOMANDL, M. *Etnologická percepce lokální identity*. *Studia Ethnologica Pragensia* 2, (ed.). Praha 2012 [online]. [cit. 24.11.2022]. Dostępne z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96647/1420404_milos_tomandl_228-257.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
27. TOPIDI, K. „Religious Freedom, National Identity, and the Polish Catholic Church: Converging Visions of Nation and God. Religions“. *European Centre for Minority Issues* [online]. 2019, 10(5), 293 [30.11.2022]. Dostępne z: doi: 10.3390/rel10050293.
28. „Turystyka aborcyjna“. *Federa.org.pl* [online]. [cit. 29.03.2023]. Dostępne z: <https://federa.org.pl/turystyka-aborcyjna/>.
29. VÁCHA, M. „Definice lidského embrya a jeho status. Tři skupiny názorů“. In: *Vesmír* 87, 216, 2008/4 [online]. [cit. 2023-03-01]. ISSN 1214-4029. Dostępne z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2008/cislo-4/definice-lidskeho-embrya-jeho-status.html>.
30. WOJNICKA, K., PEDZIWIATR, K. „POLISH PRO-LIFE MOVEMENT AND ONE OF ITS LEADERS“. Tischner European University, 2010. *Researchgate.net* [online]. [cit. 27.11.2022]. Dostępne z: https://www.researchgate.net/publication/275338570_POLISH_PRO-LIFE_MOVEMENT_AND_ONE_OF_ITS_LEADERS.